

● #2 „Ami folyton mögéd csapódik: gondolat, golyó.”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XIII. ÉVFOLYAM 2002. 5. (353.) SZAM — MÁRCIUS 10.

ára 3000 lej

Cseh Gusztáv grafikája

LÁSZLÓFFY ALADÁR

A globális március tizenöt

Köd van, elég nyomasztó, alig látni előre (hátra még annyira se), de hát nekem sosem voltak teljesíthetetlen feltételeim. Divatos vagyok: toleráns. Legfőképp a béke kellett (volna) mindig. Végül már az igazságnál is jobban. Közben globális felmelegedés és globális lehűlés került szimultán napirendre. Most, hogy teljesen és megnyugtatóan átszámítható euróra minden, valahogy meg kellene oldani ezt a múlttal is. Az együtt, és nem ritkán egymás ellen megélt múltunkkal is. Mert ki-kí hogyan ápolgathatná, öntözgethetné tovább

a magáét (a múltjainkat), mintha mi sem történt volna közben, azóta, vagyis végül...?

Nyilván a szűrőszerszámokat meg a zsákból kibúvó szöveget sajnos le kell adni a csatlakozás fejében a ruhatárban. De hát letárgyalás nélkül a sérelmek egy részével s a kultúra egy-egy megszelídíthetetlen, ki-dobhatatlan, elnyűhetetlen, letagadhatatlan sajátosságával ez eligma fog menni. Hogy mást ne is említsek: itt vannak az isaszegi csaták s az ipafai fapipák. Segesvárok és Spielbergerek. Világosok és sötétebbek. Feketéék és sárgák.

Köd van, de valami eszi is a ködöt, nemcsak az újabb ködövek. Egy folyamatos madéfalvi veszedelemből máshol nem is lehet átszállás, csak a kicsit világosabb, a

>>>>> folytatás a 2. oldalon

KIRÁLY LÁSZLÓ

Ne akkor

Ne akkor menj el,
amikor mindenki fáradt.
Fagyott ködben-napban
nyomod nem marad.
Sértődött arc nem tesz jót
víg kivonulásnak.
Hátad mögé néznek —
el. Szedd össze magad.

Rabnak született —
rab marad halálig.
Hacsak nem öl.
Hasonlatai nemlétről szólnak.
Haja trikolór falvédőkön
folyondárrá válik.
Záptojás jelen.
Sehol tegnap — s holnap

Megéred? Jókedvekből
épül és kitart a múlt.
Láss izzó könyvekben
láthatatlan népet.
Villany-sátánok helyett
jó istenek. Szertedűlt
fűben: szelídek, bolyhosak, szépek.

Ami folyton mögéd csapódik:
gondolat, golyó.
Átfúródik rajtad,
ontja a házat.
Ragyogó úr kint s bent —
mennni se, maradni se jó.
Toporzékolsz mondataidban.
De most mindenki fáradt.

- Kalász Mártonnal
beszélget
Bágyoni Szabó István
- Barcsay Andrea:
Bálint Tibor
biblikus motívumai
- Szócs István jegyzete
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

A globális március tizenöt

>>>>> folytatás az 1. oldalról

megvilágítható csomópontokon. A napsütötte reggeleken. Napfényesnek az a pillanatot számít, amikor lelkiismeretünk tiszta, azt illetően, hogy mit ünnepelünk, mire emlékezünk. Ha a miénk, nos lehessen általános, a mindenkié, amolyan globális a március tizenötödikén is. Szívesen osztjuk meg, ahogy a Marseillaise-re a mi testünk-lelkünk is libabőrbe van kötve. Hát még a Nabucco kórusára egy lebukó nap szomorú színpadán. Ki mondhatna ellent? Az orosz vagy az osztrák vonakodhatna. Az egykori, akkori, nem a maiak. Avagy a törököt kell immár örökre kárhóztatni mindenért? Persze, hogyha nem szólna ide Hány János: "Ma jókedvem van. A halottak elmehetnek..." Tehát Tiszán innen, Dunán túl, Szajrán, Temzén, Rajnán túl, Volgán túl, áldja meg az Isten a Világ felségét, ne sanyargassa...

Igen, álmodik a nyomor, álmodik a magyar. Hogy a békeesség talán mindennél fontosabb lett. De ennél hátrább azért már nem vonulhatunk. Általában tőlünk vették el a legtöbbet, mégis hála az égnek, mi vagyunk a toleránsabbak, aránylag? Ahogy a régi reklám unszol: "Megrendült az egészséged? Kóstold meg a söröcskénket". Kóstold meg a sírógörcseinket, hümmög-né hozzá az ember, mert fiatalabb a jó lovas katonánál, akinek állítólag még de jól ment a dolga, bár nem szolgált holmi nemzetközi brigádban Dugovics Titusszal annak a Belgrádnak a falain, de öregebb a mai dekabristáknál és egyéb márciusi ifjaknál.

Köd van, de ez máris márciusi pára. És kurdok, lengyelek, baszkok, írek - voltak akik elveszítettek nemcsak tíz-húszezer Cavaradossit meg Petőfit, hanem nyelvüket, vallásukat is, hogy amikor elkezdtek felszántani a császáraik udvarát, felosztottabbak voltak, mint mára mi, hetumogyerok. Mi - úgy látszik - mint valami így is, úgy is és bármikor előrántható langnyelv, megtaláltuk (kihalás közben, alatt és helyett) valakik nyelvét és európai hullámhosszát. És gyönyörűen imádkozunk, programozunk, versifikálunk rajta... Add, Uram, hogy amit kell, megérjünk és megírjunk még!...

HAJÓS JÓZSEF

Eötvös József gondolataiból

Az aforizma nem monumentális szobor. Elmondható pár másodperc alatt. Maximális rövidegsű műfaj, de távolról sem a legkevésbé jelentős. Eötvös József pedig a magyar aforisztika egyik kiváló képviselője. Annyira kiváló, hogy öt méltató írás megjelenéséhez nem kell kerek elforduló. Aforizmái oly tartalmasak, hogy kinyomtatásukkor nem maradt elég figyelem bizonyos helyesírási mozzanatoknak, például a mint ha szótagpár olykor különírandó (tehát két szóként veendő) voltának. A hibásan egybeírt mintha tehát a mély mondanó tünete is lehet. Ezért alább e tünet megléte alapján válogatunk Eötvös-aforizmákat, Eötvös-mondatokat. A zárójelben szereplő A az 1864-es, B az 1874-es (bővített), a C pedig az 1940-es, szelektív kiadásra utal. Valamelyik ilyen nyelvtudományi elmaradása azt jelzi, hogy az illető kiadásban hiányzik vagy hibátlan írású az idézett szöveg. Ellenőrizni akarók kedvéért lapszámokat is adunk.

Semmi által sem nyugtathatjuk meg inkább kételyeinket, melyek szívünkben az isteni gondviselés, a lélek halhatatlansága s más, szellemi világunk köréhez tartozó eszmék iránt néha támadnak, mintha az anyagi világnak azon számos tárgyaira gondolunk, melyeknek valóságán érzelmeink tanúsága után kételkednünk nem lehet, s melyeknek működése éppoly megfoghatatlan. (C 16-17.) — Nincs semmi veszedelmesebb, mintha valaki belátva hibáit, azokat nemcsak legyőzni, de megsemmisíteni akarja... (B 73, C 54.) — Sok, a gyermekek számára írt igen jó szándékú könyvet ismerek, melyek bizonyos gyermeki egyediségekre veszélyesebbek, mintha nekik Kock valamely regényét adnók kezökbe... (A 85, B 90, C 65.) — (Charles Paul de Kock hollandiai származású francia író, kinek sok regénye jelent meg magyarul, például A háromszoknyás lány című 1861-ben, és '64-ben, a Cherami, a párizsi kalandor c. 1860-ban. Ezek többnyire vaskosan sikamlósak.) — Nincs szomorúbb gondolat, mintha az jut eszünkbe, hogy valószínűleg még jönni fog oly idő is, midőn jelen napjainkra, melyek annyira szomorúak vagy ízetleneknek látszanak, vággyal fogunk viselkedni. (C 68.) — Többször találkoztam celebritásokkal termekben, de többnyire oly benyomást tettek reánk, mintha valami híres tragikai színész társalgási vígjátékban lép fel. (B 95, C 68.) — Nincs nevetségesebb, mintha valaki dicsőséget keres mellékes utakon. (A 98, B 107, C 76.) — Nincs nevetségesebb, mintha azon neveket halljuk, kiknek halotti beszédben s hírlapi nekrológban örök dicsőség ígértetett. (A 101, B 110, C 78.) — Nincs nagyobb hiba, mintha eljárásunkat nem saját elveink, hanem mások tettei szerint intézzük el... (C 86.) — Alig képzelhető nagyobb hiba, mintha valaki oly hasonlóságokat használ, melyeket a közönséges olvasó csak hosszú magyarázat

után érthet meg. (A 140-141, B 149, C 105.) — Valamint az emberi elmének határait előre kijelölnünk nem lehet, úgy nincs nagyobb csodálódás, mintha emberi elménk hatalmát határtalannak gondoljuk. (C 118.) — Semmi nem erősíti meg inkább a meggyőződést, mellyel az emberek valamely elvhez ragaszkodnak, mintha ennek helyes alkalmazása vitatás tárgyává válik... (A 166, C 121.) — A (hajdani vadember boldogságára vonatkozó) kérdés megfontolásának gyakorlati haszna körülbelül ugyanaz, mintha valaki azt tűzné ki vajon a csemete, melynek törzse még sima, tökéletesebb-e a tölgynél, mely szakadozott kérgén száz télnék nyomát hordja? (A 194, B 200, C 137.) — Abból, mert az emberek különböző korszakokban egymáshoz hasonlóak maradnak, az emberiség tespedését következtetni semmivel sem józanabb, mintha valaki abból, mert a fa minden tavasszal az előbbiekhöz hasonló leveleket hajt, azt következtetné, hogy a fa nem nő. (A 195, B 201.) — Nem hat semmi károsabban az emberek jellemére, mintha gyakori érintkezésben állanak olyanokkal, kik műveltség vagy jogi állásukra nézve sokkal alantasabb állnak... (A 218, B 226.) — ...a legügyesebb játékos másképp játszik, midőn egész vagyona, mintha csak egy pár forint áll kártyáján... (C 152.) — ...a cincinnatusok, kik, miután a hazát megmenték, az ekeszarvához térnek vissza, sokszor hasznosabban vannak elfoglalva így, mintha nekik a haza kormányja oly időben adatnék át, midőn arra csak bizonyos gyarkorlottság s következetesség kívántatik. (C 156.) — Nincs szomorúbb, mintha az jut eszünkbe, mily csekély azoknak száma, kik politikai mozgalmaknál saját meggyőződésüknek áldozzák fel magukat. (A 242, B 251, C 138.) — Semmi nem rontja inkább jellemünket, mintha olyanokkal társalkodunk, kik iránt ellenszenvvel viseltetünk, mert igazságtalanságra szoktat. (A 280, B 320.) — Kevesen tartják szemük előtt azon tagadhatatlan igazságot, hogy ha az ösvény, melyen a szerencsét keresik hosszabb s tekervényesebb lenne is, előbb érik el célukat, ha azon következetesen tovább haladnak, mintha ez út feléről, midőn már fáradtak, visszatérve rövidebb ösvényt keresnek magoknak. (A 282, B 323.) — Az emberek nem bocsátanak meg semmit nehezebben, mintha oly tárgyak iránt, melyek nekik érdekeseknek látszanak, közönyösséget mutatunk. (A 294-295, B 334.) — ... semmi nem fejti ki önzésünket annyira, mintha önmagunkat választjuk gondolkodásunk főtárgyául... (C 194.)

A tévesen egybeírt mint ha mint szelekciós szempont az ideológiai elfogultság hiányának legalábbis a látszatával járhat. E szempont fenti alkalmazása talán meggyőző néhány olvasót arról, hogy érdemes tanulmányozni Eötvös aforisztikáját — többek közt azért, mert lényegök és látszatok vonzó kavalkádját tárja elénk.

Az íróember nem vasárnap délutáni barkácsolgató

Télvégi beszélgetés Kalász Mártonnal, a Magyar Írószövetség elnökével

Kalász Márton József Attila-díjas költő, az *Új Írás*, majd a *Vigilia* egykori rovatvezetője, vezető munkatársa a rendszerváltást követően hat éven át a magyar kultúra "nagykövete" volt Németországban, a stuttgarti magyar intézetet irányította. Pár éve Budapesten él és alkot, a Károli Gáspár Református Egyetem német tanszékén tanít, tavaly novemberben a Magyar Írószövetség elnökévé választották. Új vezető, új elképzelések.

Arról kérdezem, vajon az európai polgári szellemi világhoz visszatérő Magyarország írószövetsége "eurókomfort"-e, vagy meg kell neki újulnia? És ha igen, mennyiben?

— Az alkotó érdekszövetségek megújulása nehéz kérdés. Magam azon töprengök, mostanában többet, mint máskor — hiszen most rá is kényszerülök —, hogy elsősorban minékünk, íróknak hogyan kellene megújulnunk. Úgy érzem, valahol félúton ülünk, állunk, haladunk.

— Mihez képest?

— Mondjuk, a nyolcvanas évek egységet sugalló írói magatartásához képest. Elgondolkodtat, hogy vajon a hajdan sokat emlegetett egységes magyar írószövetség, íróársadalom valóban olyan egységes volt-e, mint amilyennek ma látjuk? Mert hogy együtt mutattuk meg önmagunkat, szellemi-etikai értékeinket, az biztos. 1956-ban, vagy 1986-ban. Hogy miért? Mert mindnyájan többé-kevésbé egy valami ellen voltunk. A politikai gőg, a magyarságra szabadított idegen eszme diktatúrája ellen. Így voltunk közéletiek, ha muszáj volt, Illyéstől, Nagy Lászlótól, Csoóritól kezdve el egészen a legfiatalabbakig nagyon sokan akár kényszerűségből is vállalták ezt. Csoóri Sándor erről vallott nemrég egyik friss verseskönyve ürügyén.

— Csoóri és még nagyon sok író társ elég ritkán van jelen manapság az írószövetség Bajza utcai székházában.

— Szerencsénkre az irodalomban jelen van. És ez a fontos. Azonban ha erről van szó, a szekértáborokra bomlásról — bár a kifejezést nem kedvelem —, akkor én kissé tétova, tanácstalan leszek, hiszen 1991 januárjában kerültem el itthonról Németországba, szinte a változások pillanatában, s amikor hazaérkeztem '96 őszén, egy egészen más íróársadalommal találtam szembe magamat. Saját bőrömön érezhettem ezt, hiszen egyesek például fogadták a köszönésemet, mások alig vagy egyáltalán. '96 végétől magam is csupán tagja voltam az írószövetségnek, a Bajza utcai rendezvényekre el-eljártam, hiszen itt voltak a barátaim, de mindig is volt valami hiányérzetem. Úgy fogalmaznám meg, hogy fáj a szívem — és igen ma is — azok után a szép, együvé tartozást jelentő ifjonti, irodalmi közéletet jelentő évek után. Nézd, az írószövetség épületén márványtábla jelzi, hogy írókként mire voltunk képesek 1956-ban és 1986-ban egyaránt. Nem voltunk vasárnap délutáni barkácsolgatók. Már csak egy-egy október 23-i koszorúzáson tapasztalhatjuk, hányan és "hányfélen" voltunk együtt...

— Kellett lennie valaminek, ami a "közös ellenzék" (ezek voltak az írók a diktatúra évei-

Kalász Márton

ben), megosztotta, lebontotta. Nem hiszem, hogy jó az, ha egyetlen vezényszóra ragadunk tollat, de az mindenképp zavaró, ha egyetlen közös témánk sem marad. Még az anyanyelv se, még a Kárpát-medencei magyar sorskérdések sem. A határon túli író társak kiálltak a státustörvény mellett, az anyaországiak zöme néma maradt...

— Úgy látom, nem tudjuk még eléggé természetes módon kezelni a feszültségeket, amik hitem szerint előbb-utóbb el fogunk ülni. Azt, hogy a csoportokká, érdekszövetségekké, szekértáborokká válás keltette érzések miként váltak indulatokká. Ez tesz tévövébbé bennünket, és gátol meg abban, hogy igazán elgondolkodjunk, vajon egy ilyen szervezetnek, mint az írószövetség — és szellemi lénynek, mint az író — mi is lesz a dolga ebben a kultúrkörben. És főleg mi lesz a közös Európában, ahol egyik legfontosabb megkülönböztető jegyünk nyelvünk, kultúránk és az abból élő irodalmunk lesz.

— Sajnálatos volna, ha nem tudnánk, mi is az író dolga...

— Az író dolga, hogy szellemi értékeket hozzon létre, jó könyveket és folyóiratokat tegyen az asztalra. Tegyük félre az idő okozta sebeket, amiket kaptunk, lüktessenek azok az esztétikum hasznára és ne váljanak átkos indulatokká, így hamarabb behegednek. Amit lényegesnek tartok: az írókra magukra kell rábízni, ki milyen ízlésnek óhajt hódolni. Mindemellett azt sem tartanám veszélyesnek, ha — a szó nemes értelmében — néha "lenéznénk" egymás munkáit. Én egyet tudok nehezen elviselni: a szélsőséges indulatokat, amikor nem becsüljük magunkban azt, akik vagyunk. A vitának és az egymás nem szeretésének a feltétele az volna, hogy attól még becsülöm. Erre számos korszakot és számos nációt hozhatnánk fel példaként. Így az újraegyesített Németország íróinak a helyzetét.

— Nem hiszem, hogy a magyar irodalom annyival lenne gyengébb, mint amennyivel a forint elmarad a márkától. Szerinted egymás meg-

becsülésében szerepe van-e az anyagiaknak? Lehet, hogy Németországból nézve ez kevésbé tűnt fel, de több, a rendszerváltozás után pártiszekérre felkapaszkodott és meggazdagodott alkotótársat bizony elképedve néznek (vagy nézünk azok, akik lapokból és könyvkiadókából, díjazásokból és más földi jóból bizony kiszorultak/kiszorultunk)...

— Magam a feszültségek egyik döntő okának ezt látom: alig tudunk létezni mint írók. Ha abban a pénzvilágban, amely elsősorban a piacra figyel, nem tudunk olyan helyzetet teremteni, hogy a pénz ne váljék egyfajta cenzúrává: akkor ebben a világban senkik maradunk. És le fogunk csúszni íróársadalomként is, emberként is. Mert megalázhatóká leszünk... És ha így van, hiába alkotunk remekműveket, nem marad meg az a szellemi rangunk, ami megillet bennünket. Magam attól félek, hogy amíg egy alkotó ember anyagilag a periféria felé sodródik, addig ez a téma mindig irritálni fog. Persze, ha józanul gondolkodunk, belátjuk, hogy azok, akik tehetnek az érdeklődésben valakit, azok ezt meg is próbálják. A könyv, az írott betű mindig is a legbiztosabb befektetések közé tartozott.

— A szövetség Bajza utcai székháza bérleti problémái, úgy láttuk, rendeződtek.

— A nemzeti kulturális örökség miniszterével és a VI. kerületi önkormányzat polgármesterével február 6-án írtuk alá, épp itt, a Bajza utcában, azt a szerződést, amely szerint a kulturális tárca tíz évre előre vállalja az írószövetség székháza bérleti költségeinek a fedezetét. Óriási pénz, mintegy 35 millió forintól van szó, amihez hozzáadódik az éves költségvetési támogatás is mintegy 17 millió forintban. Ez óriási dolog, és megnyugtató az itt szerkesztett írószövetségi kiadványok — a Kortárs és a Magyar Napló — számára is. Egyúttal biztosíték arra, hogy amíg a világ át nem alakul, és az ilyen szervezetek, mint az írószövetség, más irányból (mecenatúra stb.) támogatást nem kap, addig az állam lehet az istápolónk, a kultúra mecénása.

— Csokonai óta a mecénások lába nyomában loholunk...

— Azért csak megmozdul a magyar civil társadalom. A Magyar Rádió Első közlés című műsora hallatán például valaki betelefonált a stúdióba és jelezte, neki annyira tetszettek a bemutatott írások, hogy szívesen támogatná azok könyv alakban való megjelenését. Erre a gondolkodásmódra akarom előbb célozni...

— Elég-e ahhoz az óriási erkölcsi hozzáadékhöz, amit a Magyar Írószövetség akkor szerzett magának, amikor a nemzet szellemi és erkölcsi szabadságát, a Trianon utáni szétszaggatottságban is az egységes magyar irodalom gondolatát hirdette? 1956-ban és több ízben utána is? Például a Ceausescu-féle erdélyi faluromboláskor?

— Többre mindig volna hely. De ez az összeg a legtöbb, amit eddig kaptunk. Ahhoz elég, hogy értelmes, alkotómunkát segítő tevékenységet folytassunk ebben a házban. Akár a könyvtárat, a könyvbemutatók helyszínéül szolgáló klubot értjük ezen. No, és a vidékről meg a határon túlról érkezők elhelyezésére szolgáló vendégszobáinkat.

>>>>> folytatás a 4. oldalon

>>>>> folytatás a 3. oldalról

— Örök téma: vidéki és határon túli. Azt hiszem, sokan nem akarják tudomásul venni, hogy korunk nagy irodalmi alkotásai elsősorban nem a fővárosokban születnek. Vagy csak nem ott. Mit kap a mi nagy központi gondoskodásunkból a vidék, vagy a maga egyedi világát élő határon túli?

— Az én kezdő korom a vidékhez, Baranya-hoz fűződik. Ha '56, illetve '57 nem jön, akkor én most is pécsi lakos vagyok. Csak hogy amit mi a forradalomban fölépítettünk (nem én, mert én voltam a legfiatalabb, hanem Csorba Győző, Szántó Tibor és mások 1956. november 4. után eltaposták. Nem áltoztam magam, hiszen egy-két vidéki fröcsopot titkárával már beszélgettünk erről, ők is nagyon nehéz helyzetben vannak. Akadnak persze jó hírek is. Nemrég jártam Székesfehérvárott, ahol fröcsopot és folyóirat is van, a kollégák örülnek, hiszen az Árgus — helyi önkormányzati pénzzel — havi folyóirattá válik. Tudom, ezeknek a vidéki irodalmi lapoknak a támogatása az írószövetség dolga volna, sajnos nincs rá módunk. Rövidesen indulok Kecskemétre, márciusban Pécsre, Erdélybe is tervezek utat... Véleményem szerint minékünk kell megtalálnunk annak a módját, hogy ezeket a fórumokat a szövetségünk támogassa, és ne a szintén garasait számoló önkormányzatok. Nos, ezekről a lapokról és csoportokról nekem össze kell gyűjtenem némi ismeretet, hogy a választmány, az elnökség elindíthasson valamit.

— És a határ másik oldalán lévő frótársakkal, lapokkal mi a helyzet?

— Az utóbbi hat évben a Magyar Írószövetségnek — és ez jórészt az előbbi elnök, Pomogáts Béla érdeme — a határon túli magyar irodalom számára sikerült otthont teremteni Magyarországon. És nem csupán a könyvek megjelenését, hanem az írók jelenlétét munkálta ki, ami szép eredmény, ha arra gondolunk, hogy a közel 1100 író közül 400 határon túl él és alkot, és valamilyen írói csoportosuláshoz tartozik. Érdekességként jegyzem meg, hogy például a nyolc elnökségi tag közül, ha összehívjuk a csapatot, nem a határon túliak, hanem egy-egy budapesti kolléga hiányzik. Első ülésünkre egy kolozsvári frótárs érkezett meg elsőnek. Nem tudom, a státustörvény mit fog könnyíteni az ő helyzetükön, de arra ezután is nagyon kell figyelniük, hogy mind a díjazásban, mind pedig a lap- és könyvkiadás támogatásában a folytonosság meglegyen. Közösségünk csak így maradhat "határokon nélküli" magyar íróközösség. És irodalmunk az egyetlen magyar irodalom, amelybe a Párizsban élő Nagy Pál és az Írországból alkotó Kabdebó Tamás egyaránt beletartozik.

— Úgy tudom, a kulturális kormányzat eddig "csomagban" és néhány évre garantáltan támogatta és támogatja azokat a lapokat, amelyeket maga jónak lát, a Kortársról az Élet és Irodalomig, és vissza. De ebből nagyon sok rendszeresített környéken született — és még mindig a szülés fájdalmait érző — folyóirat kiesik. Például a Polisz, vagy a Partium, vagy az Eső, pedig ezek a fiatal vidéki és határon túli magyar frásért nagyon sokat tesznek. Nem kellene ebbe jobban beleszólnia a szakmának?

— A napokban volt egy érdekes beszél-

getésem a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában. Nagyon sok folyóirat van, hangzik el mind a két oldalon néha, de abban állást foglalni, hogy az úgynevezett vezető folyóirat mennyivel jobb, mint a másik, azt hiszem, ezt felelősen eldönteni szinte lehetetlen. Megesik, hogy a kiválasztást a kurtóriumok tagjai bizony a lapok nem-ismertében teszik, de ennek az ellenkezője is megtörténhet. A vélemények megoszlanak. Mi azon vagyunk, hogy dolgozzunk ki egy tájékoztatósi tervet a számukra, amit aztán a miniszter elé fogunk tární. Ez a könyvkiadásra is érvényes, hiszen az a kis kiadó, amelyik következetesen csak jó könyveket, értékes litaratúrát akar megjelentetni, az megfullad az anyagi gondjaiban, mert nem tud pénzt keresni... A fiatal folyóiratok épp a nem-ismertségük okán vannak hátrányban. A figyelmesebb támogatás lehet csak a megoldás.

— A József Attila Körrel, a fiatalokkal hogy alakulnak a szövetség kapcsolatai? A választmányba elég kevés ifjú alkotó került be.

— Így van. Erről azonban jót is tudok mondani: nemrég a JAK irányítóival leültünk, és végigbeszéltük a helyzetüket. Tudjuk, fiatal tehetségek nélkül nincs jövője egyetlen irodalomnak se. Szerencsénkre, annyi, már nem egyszer bizonyított ifjú tehetségünk van szerte a hazában, luxus volna rájuk nem odafigyelni. Igaz, önékik megvannak a maguk körei, a maguk folyóiratai, a maguk szervezete, de sokkal felelősebben kellene őket úgymond "magunkhoz kötni". Ők azok, akik új gondolkodásmódot és formát hoznak, hoznak jó műveket, friss hangot, és egyáltalán: hozzák a folyamatoságot egy szervezethez. Úgy értesültem, a JAK negyven évre emelte fel a felső korhátárt. Meggyőződése, hogy itt nem az automatizmusokra kell építenünk, nem arra, hogy a fiatal költőnek — mint az óvodában —, ha akarja, ha nem, automatikusan a másik korcsoportba kell kerülnie. Ezt nem lehet csinálni a jövőben már azért sem, mert az a sokszor meghirdetett egység ugye, hogy "természetes, hogy belépek az írószövetségbe", nem természetes. Van aki az Írókamarába lép be, van aki a Szépirok Társaságát választja... Gondolom, ez például Erdélyben is észlelhető, azzal a különbséggel, hogy ott inkább a lapok köré csoportosulnak az alkotók. Ezeket az adminisztratív dolgokat is át kell gondolnunk és meg kell oldanunk. Idáig még nem jutottunk, odáig viszont eljutottunk, hogy igen, közösen fogunk pályázni, együtt fogunk dolgozni. És ha mindezt az írószövetség néhányszor demonstrálja is — például egy-egy közös könyvbemutatóval, nagyobb rendezvénnyel —, akkor a dolgozók rendben lesznek. A fiatalokat nem kioktatni, hanem tisztelni és támogatni kell. Jómagam ezt szívügyemnek tartom! Az elnökké választásom után ötőlük kaptam a legtöbb üzenetet, levelet, jókívánságot.

— Egy beszélgetésből, nyilván, sok minden kimarad. Mi az, amiről szívesen szólnál még?

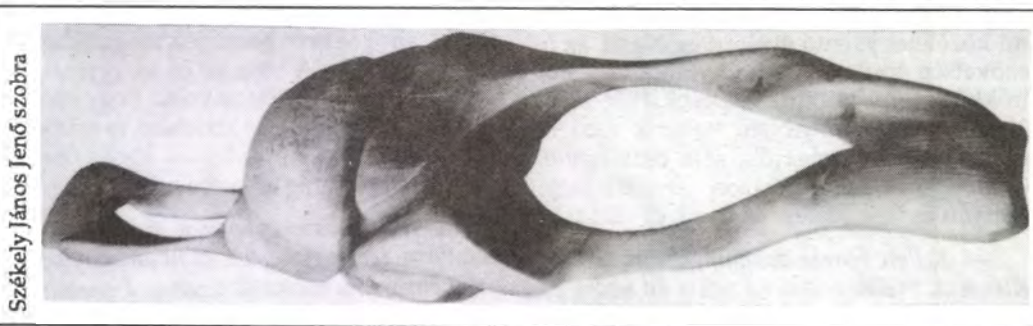
— A pályázatok fontosságát hangsúlyoznám. És azt, hogy minél többször együtt kellene lennünk, hogy az író, az írószövetség valahogy jobban "fényre kerüljön", ha úgy tetszik: ki az élet sűrűjébe, a minket olvasók világába... Közös pályázatokban gondolkodunk például a rádióval, a televízióval. Hogy az írószövetség állandóan jelen lehessen akár a rendezvényei révén, akár a róla szóló hírekkel. A Petőfi Irodalmi Múzeummal például közösen fogjuk összeállítani az Illyés Gyula emlékműsört, az olvasás éve kapcsán. És folytathatom a szépemlékeztű író-olvasó találkozók... Ha nem is lehet a régi formákat teljes egészében visszalopni, de legalább azok hangulatát kellene átmenetünk a jelennek és a jövőnek. József Attilát parafrázálva: valahogyan vegyüljünk el megint az olvasóink között, frótársak! Erről van szó. Szerintem az író-olvasó találkozásokra manapság nemcsak az író vágyódik, hanem az olvasó is. És ha erre a szellemi hívásra igennel válaszolunk, akkor nem leszünk vasárnap délutáni barkácsolgatók. Sem Európa kegyei után futkorázó tollnokok.

— Most már nem a valami ellen, hanem a valamiért kellene egymásra találnunk. De vajon mi is az a valami? Úgy tűnik fel, erre a választ egyedül a nemzet egészét belátó szellemi teljesítményeknek kell — és lehet — megválaszolniuk. Egyebek közt magának az irodalomnak, semmint az érdekszövetségeknek. Ha manapság a világban gyakorta ütközik (vagy legalábbis nehezen talál egymásra az irodalmi alapállás a közéleti magatartással), mi a helyzet a te frói műhelyedben, fróként újabb mi foglalkoztat?

— Jó ideje egy új regény ötlete foglalkoztat, tavaly nyáron hozzá is akartam fogni Németországban, de mind halasztódott. Az elnöki funkció valószínűleg egyre csak kitolja a megírás határidejét. Egyébként a Tizedelő cédulák című esszéketemnek a folytatása lenne, és a magyarországi németesség sorsával foglalkozna. Gyüledeznék a versek is, hogy mikor lesz belőlük kötet, azt most nem tudnám megmondani. Leköt a katedrám is, a Károli Gáspár Református Egyetem számomra rendkívül fontos, akárcsak az írószövetségben vállalt feladatom. Mondhatni úgy is, hogy írói tevékenységem egyelőre a közéleti feladataim mögé sorolódik. Környezetem kérdéseire a választ, úgy érzem, előbb ezeken a helyeken kell megtalálnom. És meg kell találnunk, hiszen ezek írói műhelyéről és fróként való létéről van szó — ellenkező esetben a "nemzet egészét belátó szellemi teljesítmények" válaszadásai elodázódhatnak, ami viszont egész kultúránkat hozhatja hátrányos helyzetbe.

Budapest, 2002 februárjában

lejegyezte
BÁGYONI SZABÓ ISTVÁN

Székely János Jenő szobra

BARCSAY ANDREA

Bibliai motívumok mint a kontinuitás eszközei Bálint Tibor *Bábel toronyháza* című regényében

Bálint Tibor utolsó regényében a szűkebb szülőföldről és hazájáról kialakított képet gazdagítja, a kisebbségi lét feltáratlan rétegeiből merítve. Az eseményeket biblikus távlatokba helyezve, életművének zsoltáros-biblikus hangnemét göngyölti tovább. Így összhangban lévén Velikovskyyval, aki a mítoszok magyarázásáról szólva megállapítja, hogy különös kielégülést érzünk attól, ha ősi történeteket kortársi kérdésekkel sikerül összefüggésbe hoznunk.

Történelmi regény ez abban az értelemben, hogy a közelmúltunkról szól és az elmúlt fél évszázad eseményeit öleli fel. Mitológia és költészet közvetlen kapcsolata itt is jelenvaló. A költészet az egyetemességet fejezi ki egy eseményben. Nyelvünkben a műthosz, a történelmi elbeszélés formája közvetíti a történelem egyetemességét. A mítosz magában foglal egy eseményt oly módon, hogy jelentőségét nem korlátozza arra a helyzetre. Ez történik a jelen esetben is. A szerző a szülőföldje történetét meséli el, az egyéniben meglátatva az egyetemes jelleget, a biblikus motívumok segítségével.

A regény tér- és időskája töredezett, bizonyos folytonosságot a megszerkesztettség kölcsönöz neki. A középpontban két fő történet áll, a Fáraók története és a Sánta Máriáé, amelyek maguk köré vonzanak több apró történetet. Ez utóbbiak beépülnek a fő vonulatba, árnyalják és elmélyítik azt.

Ez a két történet a társadalom két ellentétes pólusán játszódik le, a társadalmi piramis tetején a fáraóké, és a társadalom legalsó szintjére csúszottaké az utcalányok és a trógerolók világában. Ily módon a két történet közrefogja és átöleli az egész társadalmat, átvilágítva azt a zsigerekig, láttatva a legapróbb és a legvisszatetszőbb részletekig. A két történet végül is metszi egymást, a két pólus a regény során az ellentétezés eszközévé válik, kihangsúlyozva azt a zűrzavart, amely ezt a világot jellemzi.

A regény mitikus síkját képező bibliai motívumok adják meg a kulcsot a regény mélyrétegeinek felfejtéséhez, aminek szerves részét képezik. A cím maga már szerves egységet képez a mű egészével, azontúl, hogy létértelmező, faggató utalásokat tartalmaz. A fejezetcímek nagyrésze (12) is biblikus eredetű, de szoros összefüggések fedezhetők fel az elbeszélés tulajdonképpeni szövege és a cím között is.

Bábel (Babilon) a zűrzavar helye: a Genézis a Bábel szót balalra, azaz "zavarra" vezeti vissza, tehát az a hely, ahol az Úr összezavarta a nyelveket, de az a hely is, ahonnan szétosztotta őket az egész földön, tehát a szétosztás, a hontalanság szimbóluma egy-szersmind. Erdemes ezt az egész regényre kiterjedt szimbólumot mítoszkritikai szempontból is megvizsgálni. A szó valójában ugyanazt jelenti (a Genézis magyarázata ellenére), amit Jákob adott látomása helyének:

Isten kapuja. A Jákob létrája szimbólumra, amely szintén jelentkezik, majd a későbbiekben visszatérünk.

"Feltűnő, hogy mennyire összefonódik a nyelvvel az az ellentét, mely menny és föld kapcsolatának középponti képe és démoni paródiaja (Bábel) vagy ironikus tagadása közt feszül". (II. 199. o.)

Minek is ellenpólusa Bábel? Elsősorban természetesen Jeruzsálemnek, a hegyre épített városnak (122. zs.), ahol a város temploma az eget érinti, úgy, ahogy esztelen gög-jében Bábel tornya is megpróbálta. Ilyen értelemben az Isten elleni lázadásnak a jelképe is, ami kihívta az istenítéletet. Ezért egy pusztulásra ítélt világ szimbóluma is, ami a regény kontextusában nagyon is érthető asszociáció.

A Bábel tornyának építése tehát a nyelvek összezavarodásával végződött, ellentétben azzal az Új kornak tett ígérettel, mely szerint az Úr Izrael helyreállításakor a "népek ajkát tisztává teszi" (Sofonias 3,9) és szemben "a nyelvek ajándékával is". (Ap. 2,4).

Az asszociáció önként adódik, a diktatúrában élő kisebbség számára a nyelv hangsúlyozottan fontos szerepet kap. Ilyen kontextusban bontakozik ki a Bábel sokrétű szimbóluma. A megalomániásan építkező diktátor országában élő népek sem értik már egymás nyelvét, akárcsak a bibliai történetben.

Ezeknek a címbe ötvöztött motívumoknak a felfejtése a regény során felismerhető, hol egyenként, hol összességükben jelentkeznek, logikai szálak képezve és megteremtve az egységet.

1. A címhez közvetlenül kapcsolódó motívumok

A bálványimádás-motívum már a regény elején elindított Fáraók történetében jelentkezik, és ebben a megvilágításban nyilvánvaló a bibliai fáraókkal való azonosulás.

Az új fáraó igazi lényének és identitásának feltárásában a népi hitvilág körébe tartozó motívumok is szerephez jutnak. (Amikor Gorgo D. Gorgo elvtárs utóda, Hamudius előlejtét idézi fel. Ekkor a Nyekulius névtől a Prikulicshoz jut, ez a nép körében rettegett képzeletbeli lény, akiből az átváltozások során Nekurát lesz. Az ördög figurája a regény során többször is visszatér.)

A bibliai motívumok néha csak hasonlatként bukkannak fel. A moldvai kántor-látnok, Andruska alakja, akinek meggyötört halott arca Megváltót idézi, míg a róm-kat. püspök "térdre bukik, mint Krisztus a kereszt alatt." A Kálvária-járás motívuma a későbbiekben teljesebb ki.

A kereső-kutató szellemű költő, Húsvéti László az "ördög fizetővendége", akinek végső összeomlását éppen a Hamudiusszal való találkozás idézi elő. Húsvéti Faust tragikus, kifordított mása, és ő is a végső összeroppa-

nás után a bálványokra hivatkozik, miközben önmagát Faustként definiálja, az ördögöt Mefisztó elvtársnak nevezi.

A szamosvári látogatáskor bontakozik ki a bálványimádás-motívum a maga gazdagságában, és ez Hamudius önimádatában nyilvánul meg. Az őt ábrázoló festmény "éppen akkora, mint Nabukodonozor király arany állóképe, amelyet mindenkinek imádnia kellett." (136. o.) A bemutatott társadalom teljes zűrzavarát jellemzi az, hogy csak a bolondok merik kimondani hangosan és nyilvánosan az igazat. Így fonódik össze a bolondok motívuma, elsősorban a félbolond prédikátoré, a bálványimádásával. A múzeumkertben felállított Hamudius szobor arcéle a zsarnok császárok sorát idézi fel Gallienus, Traianus s Agrippa arcvonásait.

Igy transzponálja Bálint Tibor a társadalmi ellentétet transzcendentális ellentété.

"— Bálvány! — kiáltja világgá a tébolyult prédikátor, Nabukodonozor állóképéhez hasonló [...] Ne imádjátok és ne tiszteljétek, ne boruljatok le előtte..." (278. o.)

Az Aranykorszak meghirdetése, "kinyilatkoztatása" s ennek módja szintén ide kapcsolódik, csakúgy, mint az ezt Keresztelő Szt. János hangján ostromozó aggastyán figurája.

A cselekmény vonalán mutatkozó többszörös diszkontinuitást ellensúlyozza az ezúttal rejtőzködő módon jelentkező, de a folytonosságot így is megteremtő bálványimádás motívuma. Az *Elifáz az eget nézi* fejezetcímében gúny is rejtőzik. Elifáz nevének jelentése ugyanis "az én istenem tiszta arany", mely nyilvánvaló célzás az aranykorszakot bevezető fáraó személyére. A szerzőtől a már megszokott groteszk szellemében az égen elnöki látogatásra érkező helikopter jelenik meg, amely a sok fáradságos munkával eltelt szürke év után egy kis örömet jelentő családi ünnepet is elrontja.

A Fáraók történetét teljesíti ki az apokaliptikus motívuma. Ennek személyes megtestesítője a félőrült anabaptista prédikátor, Lukács-Misák, aki harmadéves teológus korában az Apokaliptikus tanulmányozásába zavarodott bele. Először a *Példázatok a hét rút és ösztövről* tehénről szóló fejezetben tűnik fel, hogy aztán alakja bűvópatakként újból és újból felbukkanjon, összefüggő szálak képezve, mely szervesen beilleszkedik a bibliai motívumok láncolatába.

A fentebb említett fejezetben a hihetetlen nyomor, éhezés és megaláztatások ecsetelése teremti meg a megfelelő talajt az apokaliptikus hangulat megjelenéséhez, ahol az áhított párolgó húsleves ótestamentumi engesztelő áldozatként jelenik meg a kiéhezett emberek képzeletében.

A hét rút és ösztövről tehén látomása már ennek a világvége-hangulatnak alkotóeleme. Az apokaliptiszból származó idézetet tartalmazó fejezetben (*A mélység kulcsa és egy nagy lánc*) valóban a világvéghangulat teljesebb ki. A fejezet első sora visszakapcsol a regénycímre, a szereplők mind annak a toronyháznak a lakói, ennek a zűrzavaros országnak, amely tébolyult önistenítésében az égit akar felnőni.

Ezek után természetesen tűnik, hogy a lakók között sok a megzavarodott elméjű, megháborodott lelki ember. Az emberek sorsának tragikus abszurditása mind a bábeli világ képtelenségét igazolja. Ezek között a tébolyultak közt a főhangot természetesen az

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>> folytatás az 5. oldalról

őrült prédikátor viszi, aki a világvégét hirdeti, a Krisztus ezeréves országlását az Antikrisztus jelenlegi uralmával szemben. Újabb utalás arra, hogy a Fáraó személye azonos az ördögével (Nekurát, ördög, Mefisztó).

A Lukács által megjósolt egyiptomi csapások a következő fejezetben tűnnek fel a bibliai hasonlatokban: "kénkö és nyirkos rothadás szaga terjengett, mint végítéletkor", vagy a vízőzón-hasonlat.

A történetbe szinte szétválaszthatatlanul fonódik bele a bálványidámás motívuma. Itt a groteszk mellett jelen van a maró gúny is: "a vidéki ortodox pópá... elkíáltotta magát: Ha főtítár velünk, kicsoda ellenünk?" (142. o.), vagy amikor Hamudius olyan Néróként, aki helyett az elemek elvégzik a pusztítás munkáját, így álmodozik: "és akkor ő új földet teremt majd a talpa alá, és új eget a feje fölé, és uralkodni fog hatalomban és dicsőségben, az őt szolgáló koponyák piramisának csúcsán, ő lesz az Alfa és az Omega, a kezdet és a vég valamennyi földi halandó előtt..." (143. o.)

Sodoma tökéletesen beleillik ebbe a vonulatba, rokonságot mutat a mű címével is, mert a Sodoma a bűn, az aljasság és Isten ítéletének színhelye, amit fenyegetésképpen az ótestamentumi próféták pózában fellépő prédikátor említ.

A folytonosság itt minden szinten kimutatható, mind a bibliai motívumok, mind a cselekmény, a tér-idő és a szereplők szintjén is.

A bibliai motívum ezúttal az Újszövetségből vett hasonlatként jelenik meg, "az elvtársak megosztottak a segélybe kapott bőrkabátokból, mint a katonák Krisztus köntösén...", majd az előző fejezettel és a címmel összhangban, "az Úr azonban ismét megelégette az ő kevélységét és hatalmi tobzódását... újab árvizet bocsátott az országra...", mely sorok bibliai idézetként hangzanak.

"Az első vízőzont követő hetedik esztendőben" bekezdés hangvétele is biblikus, apokaliptikus hangnemben fogant, ez szintén a végítélet hangulatát nyomatékosítja. A világvégéhangulat tér vissza az újabb csapáskor, a földrengéskor is: "Mintha Isten visszahozta volna az őskáoszt, hogy ... az Antikrisztus tobzódásainak évtizedei után új eget és új földet ajándékozzon az országnak. És az emberek hallani vélték a szótát..."

A Bábel-szimbólum azonban, mint említettem, magába foglal egy másik vonatkozást is, amit a hontalanság-motívumnak nevezhetünk. Ezzel legelőször Rózsa Kázmér történetében találkozhatunk. Épp ennek a motívumnak a segítségével teremődik meg a folytonosságnak az az íve, amellyel Rózsa Kázmér professzor története a látszólagos diszkontinuitás ellenére szervesen beilleszthető a regény egészébe. Az itt bemutatott Bábel is a szétszórás helye, az ítélet azonban az ártatlanokat sújtja, amennyiben ők azok, akiket kiűznek otthonaikból, így ők hontalanná válnak és ebbe belepusztulnak vagy megzavarodnak. Rózsa Kázmért is ez a végzet éri utol. Különböző megaláztatások után kiforgatják egyetlen megmaradt értékéből, családi házából, és így toronyházlakóvá válik ő maga is. Azaz részévé válik a mindent uniformizálni akaró, rettenetes, tébolyult rendszernek.

A hontalanság-motívum érdekes megjelenési formája az álombeli, melynek funkci-

ója referenciális. Álmában a professzor önmagát kisfiúnak látja, aki az iskolából hazatérve nem találja a családi házat. A gyermek figurája itt az erkölcsi tisztaság szimbóluma, de ugyanakkor a kiszolgáltatottságé is.

A hontalanság motívuma jóval később a *Meghalt mámoros önkfölteletben* c. fejezetben tér vissza, hogy a más helyszín és új szereplők ellenére megteremtse a folytonosságot a motívum szintjén.

Az említett motívum itt kiteljesedik, gazdagodik, ugyanis míg Rózsa Kázmért kiűzik a családi házból, addig ennek a fejezetnek a szereplői a bontás áldozataivá válnak. Nyakas Gábor mozdonyvezető, aki egy élet munkájával építette fel családi házát, az öngyilkosjelöltet megmentve (aki szintén bontásra ítélt háza miatt akarja elkövetni végtettes tettét), dőbben rá arra, hogy helyzete tarthatatlan.

A *Példázat a sziklára épített házról* már a címével is jelzi, hogy ezt a motívumot bontakoztatja ki, és ezúttal rokonságot mutat a mű címében megjelent toronyházzal. Az emberek, elvesztve családi fészkeiket, identitásukat veszítik el, a sziklára épített házat elvesztve, az őrült Bábel toronyházának lakóivá válnak, vagy földönfutókká. Ebben a fejezetben a regény szinte másodsor (vagy sokadszor) kezdődik el, bár mint kimutattam, korántsem kiszakadva a szerves egészből, ugyanis itt indul útjára a Fáraók története mellett szintén a regény gerincét képező *Santa Mari története*. Santa Mari alakja az első pillanattól kezdődően legendától övezve jelenik meg, amint az egész közösséget készülni áldozatot hozni, hiszen az egész Felhővár nevében indul el kálváriás útjára, mert az egész közösséget fenyegeti veszély. Erre a közösségre a földönfutás vár, mert ők még "betonskatulyákat" sem kapnak. Santa Mari története azonban egy másik motívum keretében teljesedik ki, a hontalanság-motívum az alkalom arra, hogy személye berobbanjon a történetbe, melynek aztán szinte észrevétlenül a főhőssévé válik.

Ez a motívum a regénycíméből nem bontható ki, de bibliai ihletettségű.

2. Evangéliumi vonulat

Ez a motívum vezet át az eddigi túlnyomóan ószövetségi ihletettségű motívumoktól az evangéliumi eredetű motívumok világába. A bibliai képeket kritikai szempontból szintén megvizsgáljuk.

Frye szerint a démoni és apokaliptikus között helyezkednek el az ószövetségi típusok, amelyek a keresztény Biblia szerint jelképezik vagy példázzák az újszövetségi megváltás egzisztenciális formáját. (239. o.) Frye e tekintetben a nőalakokat vizsgálja meg, akik a regényben szembeszökő jelentőségűek.

Első látásra az tűnhet fel, hogy a regény főbb női szereplőit szinte kivétel nélkül, de egyáltalán nem véletlenül Máriának hívják. (Kivételt csupán a fáraó felesége, Nicoletta képez, ez a Nyekuláj női párja, és ők a negatív hősök.)

A Mária név hagyományos alakját (Mirjam) és jelentését nézve szomorút jelent. Ez az első evangéliumi eredetű motívum, a Mária- vagy inkább a Fájdalmas Szűzanya-motívum. Valóban bánatos anyák ők, Santa Mária kivételével.

A mítoszkritika nagy vonalakban nézve megkülönbözteti a legfontosabb nőtipus-

kat, két csoportra osztva őket: az anyafigurák és a menyasszonyi figurák csoportjára. Az anyafigura itt tehát központi jelentőségű.

Az első ilyen bánatos anyával már az első fejezetben találkozunk. A fejezetcím, mely az archaikus népi imádságok hangvételét idézi, Forrás Mária alakját vezeti be. A fiát kétségbeesetten kereső anya figurája, stiláris bravúrként, a prózai metaforák, hasonlatok ellenére (gomolyag, gönc, kutya, varjú, kócs-csomó) kozmikus méreteket ölt, és az énekbeli Fájdalmas Szűzanya szobrává válva a groteszk és magasztos határait súrolja. Neve, Forrás, mint a regényben a legtöbb név — beszélő név.

Fia az István nevet viselte. Ennek kettős a konnotációja, a bibliai szent István első vértanú és a nemzeti, első szent királyunk neve.

Az énekszöveg (Fájdalmas Szűzanya dala) Forrás Mária sorsát vetíti előre: "Ó fiam, fiam / Szerelmes szent, fiam / Hétszer meghalnék / Érted, ha lehetne..."

A Mária-Fájdalmas anya-motívum átvétel a Bábel toronyházának egy másik szerencsétlen, megháborodott lakójához, Maria, a klinikai takarítónő, Kanadába szakadt lányát szeretné még egyszer látni, de hiába, próbálkozásai rendre kudarcba fulladnak, és ő megtévelyül fájdalmában. Batus alakja kísértetiesen idézi a regény utolsó lapjain megjelenő bolyongó Santa Mari alakját. A léggömbökkel való égbeszállási kísérlete torz mennybemenetelként is megőrzi tragikumát.

A bibliai menyasszonyi alakok közt található az a szimbolikus menyasszonyi figura, aki maga Jeruzsálem és egyben Jézus arája (Jel. 21), és akinek démonikus ellentétpárja a Jel. 17 nagy paráznája, aki Babilon és Róma, illetve szeretője az Antikrisztusnak. A paráznaság szó a Bibliában általában teológiai, semmint erkölcsi rendellenességre utal. A szövetségsgézésről, Istennel szembeni hűtlenkedésről, bálványimádásról van szó.

Tehát itt is megtalálható az a logikai szál, amely a címmel összeköti a némelykor lazának és szétesőnek mutakozó történetet. Bábel mint a nagy parázna szimbóluma is ráillik a regényre, hiszen a benne szereplő Bábel igenis kimeríti ezt a fogalmat, különösen a hitszegés vonatkozásait.

A Bibliában Izráel, Isten választott menyasszonya is gyakran hűtlenkedik. Erről szól pl. Hóseás próféta története, aki nőül vesz két parázna asszonyt, Észak- és Dél-Izráelt. (Hós. 3.) Így a megbocsátást nyert parázna feleség, akit bűne ellenére visszafogadnak, köztes menyasszonyi alak a démoni parázna és az apokaliptikus menyasszony között, ami az ember bűntől való megváltását jelképezi. Alakja a "bűnös nőként" feltűnik az evangéliumokban is (Luk 7, 7-50.), és gyakran azonosítják Mária-Magdalénával és/vagy a házasságtöréssel kapott nővel is.

Ebben a műben Santa Mária alakja tölti be ezt a funkciót. A szerző már az első megnevezéskor megemlíti egyik ragadványnevet, Santa Maria, ami szintén jelzésértékű. A Jákob lajtorjája utcanév is referenciális szerepű, ez az az út, amelyik egy másik spirituális dimenzióba vezet, mert Santa Mária ezen haladva emelkedik ki végképp erkölcsileg a közösségből; szimbólummá válva. A Felhővár múltját idéző betétekkel megszakított elbeszélés időben mélyíti el Santa Mari útját a Felhővár tetejére, távlatot adva az esemény-sornak.

A második megszakítás után már Mária-Magdolnának nevezi a szerző: nyilvánvaló párhuzam a Kálvária útján haladó Mária-Magdolnával, amit jelzések és utalások sokasága tesz kétségtelenné: "oly messze volt a kereszt, oly magasan, mint a megfeszítetté ott a Koponyák Hegyén..." Mari imája is bűnbánati ima.

Ez a fejezet is bibliai motívumba torkollik, az örömlány, ezúttal a krisztusi attitűdben, a "másodszori elesés" mozzanatát idézi. A bibliai motívumok Mari élettörténetében végig jelen vannak, pl. *A testnek cselekedetei pedig nyilvánvalók fejezetben* a bordélyházba csalt és örömlánnyá züllesztett egyszerű falusi lányt fenyegetésként érik az Írás szavai, melyhez vigasztalásért fordul.

A bűnbánó Magdolna attitűd azonban a következő fejezetben, a *Ma velem leszel a Paradicsomban* ismét visszatér c-ben. A megrontóját ápoló Mari már nincs egyedül a bűnbánó attitűdben, kilenc Mária-Magdolna, a bordély kilenc örömlánya állja körül a betegágyat.

A felsorolt bibliai motívumok közül érdemes közelebbről megvizsgálni a Jákob latorját utcanévként a szimbólumvilágát. Ő az az öszövétségi típus, amelynek Babilon a démonikus ellentéte. A létrák, tornyok, csigavonalas vagy tekergő lépcsősorok szimbolikus értelemben kapcsolják össze a mindennapi létezést a magasabb létállapottal. Mari kitörési kísérlete így transzcendentálsan is létjogosultságot nyer.

A lényeges eltérés a kettő között ilyen értelemben az, hogy a látomás létrája inkább az égből nyúlik alá, semmint fel a földről: nem emberi építmény, hanem Isten amaz akaratának jele, hogy elérje az embert. Tehát Isten üdvözítő szándéka nyilvánul meg benne, szemben a Bábel építők elvakult göggyével.

Platón mítoszértelmezése szerint a szerelmes megmássa a megtisztító tapasztalat létráját. Ez közös vonásokat mutat az erőszt jelképező Mária-Magdolna alakjával és konkrét esetünkben az örömlányok utcájával.

A történet visszaível a Golgota-hegy megjárásához. Jákob latorjátja mellé itt már a repülés, a magasba emelkedés Illés szeke-rén-képzete társul. Dimenzióváltás következik be, Sánta Mari megdicsőülése. Az utolsó fejezetben éppen az ő személyében összpontosul a regény végkifejlete, bizonyítva fontosságát. Sánta Mari, a társadalom kitaszítottja, aki testben-lélekben megtörve, groteskségében is a hontalanság tragikus szimbólumaként, hazajáró, bolygó lélekként rója a számára ismeretlenre vált utcákat. Megtörve bár, de túléli a gyűlölt zsarnokokat. A Golgota-hegyi kálváriás út végén felmagasztosult alakja a nép tudatában legendává válik, megdicsőülését igazolva: "mintha az égboltot cipelné..."

A regény a Fáraók történetével indít, de a Sánta Mari történetével zárul, evvel is az ő erkölcsi fölényét igazolva. A szerző az ő szájába adja a regény utolsó mondatát is.

3. A szerző viszonya a Szentíráshoz

Ha a szöveg nyelviségét vesszük figyelembe, akkor elmondható, hogy a bibliai história minden kor olvasójának a históriája. Ilyen értelemben a szereplők története is bele van szöve a nyelvi metafora által közvetített valóság struktúrájába.

Mítoszkritikai megközelítésben a Jákob

létrája a szó, míg démonikus paródiája, Bábel tornya a tett elsőbbségén alapul. A démoni torony az erőket erőszakkal egyesítő és végül világuuralkodóvá, isten parodikus képviselőjévé kikiáltó emberi tettet jelképezi. (209-210.o.) Ez érhető tetten az elemzett műben is, a fáraó-metafora is erre utal. De az istenek nem szívelik a nagy birodalmakat. "Az emelkedő torony tehát átváltozik leomló toronnyá, kíséretében a nyelvzavarral. Jákob látomásában angyalokat látott föl-le járni: az angyalok Isten hírnökei, és az üzenetek többnyire szavakból állnak. Az igazi vagy metaforikus torony tehát az volna, amit Dylan Thomas a »szavak tornyának« nevez... A megtestesüléssel vagyis a testbe alászállt Igével a létrák és hasonló szimbólumtára teljes egészében verbálissá válik." Így kapcsolódik, szövődik össze még inkább a regény első ótestamentumbeli szimbóluma (Bábel) az evangéliumi vonulattal (Fájdalmas Anya). Tehát a látszólagos töredezettség ellenére a mű sok, rejtett szállal is összefonódik, egységet alkot. Így tehát a mű tökéletesen megszerkesztett világában minden mozaikdarabka funkcióval bír.

A keresztény erkölcsiség egyetemes szimbólumai megtartó erőként jelennek meg a műben. A kisebbségi lét ábrázolásában pe-

dig a keresztény szenvedés-etika ismerhető fel, s mint ilyen Bálint Tibor a Szentíráshoz való viszonyulásában beleilleszkedik a romániai magyar irodalom már klasszikusnak számító szerzőinek a sorába (Tamási, Dsida, Kuncz).

A műben azonban, komplexitásából és többszólamúságából eredően, fellelhetők a Bábel-szimbólum átértékelődésére utaló jelek is. E felfogásban a Torony, a nyelvek összezavarodása azt is jelzi, hogy az elképzelt állam nem egyetemes lesz, hanem különböző nemzeteket fog majd egybe. Ez a látomás a fáraó országához hasonlóan egy többnemzetiségű állam látomása.

A bukást és drámát jelképező Torony mítosza is továbbél a regényben. "Bábel tornya... a befejezetlenséget jelképezi, annak lehetetlenségét, hogy befejezzünk, összegezzünk... elvégezzünk valami építéssel, építészeti alkotómunkával kapcsolatos dolgot." (Derrida 1987, 203) Elemzett műünkben, a már idézett példákban több szereplő életpéldája is a fenti állítást igazolja. Akár Húsvéti László, a költő tragikusan kettébetört életpályája, akár Rózsa Kázmér, a professzor vagy Elifáz Jóska, a kisember esete.

Végezetül a rengeteg, sokszínű Bábel-értelmezések skálájáról csak még egyet, elemzett műünk zárójelenetével is különös összhangban lévő idéznék fel. Doré híres metszete középpontjában álló, karját és arcát a borús égbolt felé emelő meztelen óriás, miközben a torony fenyegetően magasodik... a munkások fölé, nem tudhatjuk, hogy büszke kihívással vagy a legyőzöttek átkait szórva fordul a kegyetlen Isten felé, az azonban biztos, hogy nem alázatos beletörődéssel fogadja sorsát.

A regény utolsó lapjain megrajzolt töredezett freskóban is a (győztes) tömeg kerül a figyelem középpontjába, mely immár nem beletörődve, s a fáraót átkozva fogadja sorsát.

Az átértékelődő Bábel-definíciókat illetőleg Genette emlékeztet arra, hogy pl. Nodier is felix culpa gyanánt értékeli a confusiót. Mert a Bábel-szimbólummal különös kapcsolatban álló természetes nyelvek szerintük éppen azért tökéletesek, mert sokfélék, az igazság ugyanis sokféle, s éppen azok hazudnak, akik egynek és véglegesnek tartják.

A szerző a Bábel-szimbólum komplexitásával is az illusztrált igazság bonyolultságát próbálja meg szemléltetni, s a fenti elemzésben ennek néhány, jellegzetesnek vélt aspektusát kíséreltük meg felfejteni.

A kisebbségi létforma szövevényes világképét találóan ábrázolva, Bálint Tibor műve részévé lett annak az irodalomtörténeti vonulatnak, mely a fenti problematika feszültségét bibliai síkon próbálja meg feloldani, ellensúlyozni.

Könyvészet

1. Borgomano, Madeleine: *Parcours de lecture*, Paris, 1994
2. Bibliai nevek és fogalmak: Bp., Primo K., 1988
3. Eco, Umberto: *A tökéletes nyelv keresése*, Bp., Atlantisz, 1998
4. Frye, Northrop: *Kettős tükör*, Bp., Európa, 1996
5. Frye, Northrop: *Az Ige hatalmában*, Bp., Európa, 1997
6. Paradigmaváltások a bibliai hermeneutikában, Hermeneutikai füzetek
7. Szegedy-Maszák Mihály: *A regény mint írja önmagát*, Bp. Tankönyvkiadó, 1980

Kondor Béla: *Koncert (rézkarc)*

SERÉNY MÚMIA 203

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2002

GYUKICS GÁBOR VERSEI

Az utolsó fénykép

Megint hallgatás lett az éjszaka vége
hátat fordítottál fehér-
egér melled hosszú ujjú trikóba iszkolt jól
kivesztél, gerincem hétrét görnyedt szégyenében ezután
minden új nőnél csak remélhetem, hogy
átkaid nem fognak rajtam
gyalog mentünk át a hídon sírásod
elnyomta az autók füstös zaja
álkőzönyöm nem segített a helyzeten kissé
lemaradtam, látni akartam
lábaid
négeres feneked alatt határozottan lépegettek
otthon még lefényképezted a macskát vörösen
enyelgett farkával a rojtos szőnyegen óh
maradt egy kép, ziháltad gúnyosan lefényképezlek
hiába védekeztem, az utolsó kockát rám pazaroltad
lesz mit eltépned, jegyeztem meg halkán az
arcomba néztél és azt mondtad valóban

Ami volt

Más utcák, más házak, más falak
Túl széles ágy
Láthatatlan éjjeli madár
Szinte futva Brooklynból a Kínai Negyedbe
A keresztfaléces hídon át
Nem akartam senkit helyedbe
Sört iszom, hogy bort kőánjak
Gyomromban halott
Te a fejemben
Meztelen tenyér
Meztelen testemen

Ene

Egyedül megint és mindig és soha
és vársz és küzdesz
és saját anyád a gonosz mostoha
mert szeret
és főz
és enni kell
ene

a füst nem kedveli
a zárt helyet.

láthatatlan réseken,
nyíló ablakon át
kimenekül
a külvilágba.

ha szökésre
nincs esélye,
beleivódik környezetébe.

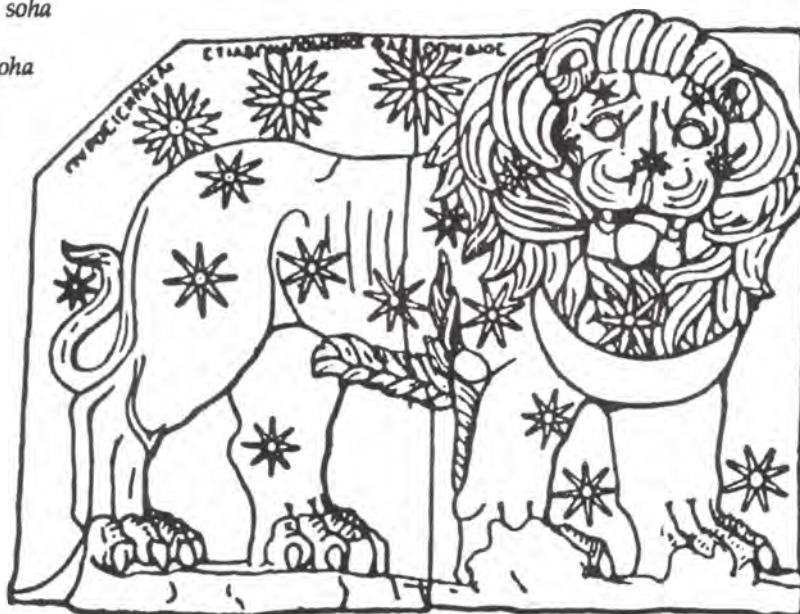
Apróságok

A hamutartó tele
A pohár üres
Az asztalterítő zöld és piros
Nehéz írni ha szól a slágerrádió
A füst az alacsony mennyezethez ér
És visszapattan
Szakállas férfi egy ifjút ölelget
A sarokban
A pincér pincér
Az ételszag összezsap
A pohár tele
A hamutartó üres
Egy négyes asztaltársaság cseveg
Jutúrós sztrapacska
Maradok vagy megyek

Kocsma és Patika

Az idősök patikába és kocsmába járnak
enyhülésért.
Hosszú, lassan beszélő sorokban állnak.
A panaszra más figyelme gyógyszer.
A talponállók olcsó söre is enyhít.
Meg az ismerős csapos.
Borinyomok a túl magas asztalon
amint közelít a pohár.

A pirulát csak az asszony kedvéért.
Az oros parancsszavára lemondóan
legyintenek.
Élére vasalt zsebkendővel itatják
verejtéküket.
Egyhangú nappalok fordulnak
halált váró éjjelekbe.

Válasz

Miért és mikor?
Hogyan és mennyire?
Mi és mi nem?
Zárt vagy nyitott?
Fehér táblára barna krétával rajzolom
Vagyok

Hosszú séta

Telefonján a sok tárcsázástól
Eltűntek a számok.
Hideg volt odakint,
Zoknit húzott, nadrágot,
Inget vett fel, pulóvert,
Cipőt, kabátot,
Sálát nyaka köré,
Kalapot kezébe.
Meglátogatja összes ismerősét.

Ellentétes mozgás

Valami nem működik,
azért
szép a padló
és
a képek
a falon
a színek
semmi ábra
és
kék
minden ablakkeret
a baj az, hogy
alacsony a plafon
szűkül a tér,
ez nem

Utcai előadás

Karcolják a havat az éjjeli hókotrók
görnyedeznek fehér kupacok felett
halmot halomra hányanak
vaskos marokkal egyengetik a járdát
sötét arcú árnyak
latyakos gödrökben ásnak
füst szorul repedt körmük alá
szájukban parázsló csikk fityeg
kisiklott vonatokon alszanak
látásból ismerem mindegyiket

Csak ülsz

Csak ülsz
hallgatag
A kő beszél
a talp alatt
Sikolt
az üveg
meghasad
Szótelen gödör
Kövér halom
ásatag
Veréb
biceg
mankótalan halad
Senki
fia
apja és
Vagy

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND

(Ahmed szeme)

(regényrészlet)

A szőrös mukihoz járt heti egy alkalommal és az államvizsgájáról dumáltak. Már fél órája fent volt, de a megbeszélés rendszerint estig elhúzódott. Bemehettem volna Ahmedhez, bedobni egy erős kávét vagy valami egyértelműt, ami nem hagy egyedül a várakozásban, biztat és hergel, nehogy feladjam, nehogy belémegye magát a lelkiismeretfurdalás, mintha én írtam volna azokat a sorokat, és nem ő. Már ott voltam, hogy hagyom az egészet, maradok hálás olvasó vagy megfigyelő, ahogy eddig is, tisztára elmehetnék kéksisakosnak, hogy majd távoli tragédiák helyszínein húzzam be a farkam, és írjak lakonikus képeslapokat, hogy kitűnő a koszt, nem unatkozom, a bennszülöttek becsülettel irtják egymást. Attól félek, nem nekem találták ki az élet sűrűjét, legfeljebb, ami a tányér szélén megmarad, mégis félttem, hogy hamarabb elengedi, és akkor lemara-dok az egészről.

Igazam volt. Mihály jóval a megszokott idő előtt jelent meg a kapuban kikönyökölt kardigánban és házipapucsban. Elkapott a röhögés. Bizonyos embereknek meg kellene tiltani, hogy papucsban mutatkozzanak. Mintha Sean Connery, a királyi első számú ügynöke, a nullanullahét bolyhos otthonkában jelenne meg a film elején. Botrányos. Elképzelhetetlen, hogy ez az ember hozott ki a síttről. Váltak meg néhány szót a kapuban, Margarita türelmetlenül rendezte a táskáját. Láttam rajta, menni akar, lelépni minél hamarabb, az is lehet, hogy ő kérte, legyen rövidebb a megbeszélés.

Biztonságos távoból követtem, és inkább a másik oldalon. A saroknál számoltam tízig, s csak azután fordultam be. Semmi tapasztalatom nem volt követési témában, bármelyik pillanatban lebukhattam. Nem a Török Bisztró felé mentünk, hanem ellenkező irányba, a nagykorház felé, a Medikusok szűk utcáján siettünk végig, majd letértünk a Crisanra, elmentünk a benzinkút mellett egész a buszmegállóig. A város északi részén jártunk, a villanegyed tövében. Már gyanakodhattam volna, de nem volt időm találgatni, minden figyelmemet az kötötte le, hogy ne csökkenjen a távolság, és hogy gyorsan beugorjak egy kocsi mögé, ha mégis megfordulna. Csak amikor elhagytuk a parkot a játszótérrel, és a Tavorózsák utca elején megállt egy alacsony betonkerítéssel körbevett ház előtt, akkor esett le, hogy mindvégig tudtam, hol kötünk majd ki. Nincs semmi rejtély, semmi titokzatosság, a válasz már eleve a kérdésben rejtőzött. Nem láttam, hogy ki engedte be, de ez már nem is volt fontos, könnyűszerrel az ajtó mögé képzeltem magam.

Ahmed még tavasszal dicsekedett azzal, hogy a villanegyedbe költözött, a befutottak környékére, ahol már csak véletlenül bújik meg egy-egy hullámlemezről kilegőzött viskó vagy brigádveteménys, amit együttes gondozásra utaltak ki annak idején, mert ez közös cél alá hozta az amúgy széttartó néptömegeket, és majáliskor pezsgett az élet, a lakodalmas rock örökzöldjeire riszálták magukat a szabadnapos szépasszonyok, férfiak a sört hűtötték az esős dézsákban, röhögtek

a délelőtti felvonulás izgalma-in, és ahogy lebukott a nap a hevenyészett kerítések mögött, megfogant egy egész generáció, akiknek ha kijött a lépés,

néhány év múlva ledőzerolhatták az egészet. Ahmedet ez mind nem zavarhatta, neki már a tiszta büszkeség jutott szemernyi lelkiismeretfurdalás nélkül, majd szétvetette az öröm azt a kis füstöst, hogy lám, megtalálta a számításait, mégsem az ördög vigyorog a feje fölött. Akkoriban egy másik bisztró ter-vét is dédelgette magában, valahol a város másik végén, a régi vágóhíd mellett. Szíve-sen rám bízta volna a beszerzést, mert én is úgy örvendtem egy-egy jó főzetnek, akár-csak ő. De nőt is hajtottam neki, ahogy min-denki. Ha unatkozó lányokról tudtunk, aki megfelelt az ízlésének, elhoztuk a bisztróba, és bemutattuk a "főnöknek", kicsit körülil-hegtük, hogy nőjön a tekintélye. Ahmednek pedig elég volt egy pillantás, és máris tudta, milyen az anyag, felszolgálónak marad vagy megérdemel némi plusz figyelmet is, hogy végül a hálóban kössön ki, a hancúros szel-non. Én is hoztam neki néhány spinét, Pré-csek is. A mi szemünkben bízott leginkább, és tőlünk érdeklődött, ha kiszúrt magának valakit, hogy mennyire veszélyes a téma. Így aztán nekünk záróra után is kijárt a féldeci vagy hajnalban a frissítő, és hitelünk volt a

lányok körében is. De nem lehetett a mieink-re, a stáb körei mindvégig tabunak számítottak, legfeljebb ha már ráuntunk valakire, de akkor se vettük jó néven. Egy buli akkor jó, ha távol esik tőle minden személyes, mondta Loksi, s ebben neki volt igaza, bár sosem volt ez igazán üzlet, tiszta adok-kapok. Segítet-tünk neki beilleszkedni, hogy biztonságosa-bban mozogjon a városban, ne rettegjen folyton attól, hogy rátörök az ajtót, és vissza-tonloncolják. Ő pedig értett a jelekből. Értene kellett.

Igazából nem is lenne szabad haragud-nom rá, hiszen Margaritát is én vittem oda. Miattam igazolt át a Négy muskétásból a Török bisztróba, én mutattam be őket egy-másnak, s egy idő után neki is kijárt a figyel-messég. Miért ne lőné be a ziccert? Hiszen mindenki azt kívánja meg, ami nap mint nap ott lébecol az orra előtt. Vártam, hogy ilyen-eket mondjon, hogy próbálja kidumálni ma-gát, mentegetőzzön, essen térdre, ölelje át a bokámat, tépje a haját, legyen valami színpa-dias, könnyen értelmezhető gesztus, mert akor engedne a szorítás.

Nem tudom, meddig álltam ott, ilyenkor úgy csorog az idő, hogy saccolni sem lehet, mennyi telt el, az egész egyetlen elnyúlt pil-

lanatnak tűnik, amelyet többször levetíte-nek, hogy minden részletre emlékezz, éj-jelenként felriadj rá, mégsem tudsz beszélni róla, mert nincs kiterjedése, nincsenek mére-tei, nem leírható, csak van, és épp ez nyo-masztó, ez a mérhetetlen, kifejezhetetlen lé-tezés vagy mi, amibe az ember hirtelen bele-csöppen, és nem tud kimászni, csak ha szét-veri az egészet. Nem emlékszem, hogy bár-mire is gondoltam volna. Bámultam a kerítés repedéseit, a kapu rácsain kikunkorodó gatz, néztem, hogyan merül el az úttest, a remegő szűrkeségben, miként nőnek össze a lámpa foltjai a kövezeten. Készültem valamire, de még nem tudtam megnevezni. Az viszont egyértelműnek tűnt, hogy mindez nem el-kapkodott dolog, pontos előzményei van-nak, mint ahogy Jutkának is kiböktem déle-lőtt anélkül, hogy gondolkodnék a kérdés valódi értelmén. Ott volt már előttem, meg-érve, piroosan, csak még nem tudtam, le aka-rom-e majd szakítani. De ahogy besötétedett, és Margarita kilépett a kapun és sietős lép-tekkkel eltűnt a sarok mögött, habozás nélkül elindultam a ház felé. Nem kerestem a csen-gőt, teljes erővel kezdtem dörömbölni az aj-tón.

Fürdőköpenyben volt, de igyekezett olyan arcot vágni, mintha számított volna a megjelenésemre, s ez, dacára a súlyosbító körülményeknek, a vetetlen ágy kitarukozó szagának, a szétdobált ruhák gőzölög látvá-nyának, amolyan baráti látogatás lehet, sza-bályokkal és törvényszerűségekkal, ame-lyekről minden valamirevaló illeten beszám-mol.

A nappali felé mutatott, teljesen felesle-gesen, mert semmi sem állított volna meg. Mielőtt megütöttem volna, még megnéztem a két bőrfotelt, a kandalló fölötti pipagyűjte-ményt, a falon függő naiv csendélet is áthul-lámozott rajtam, csak ekkor fordultam felé, és lendületből ütöttem, állcsúcson, ahogy a nul-lanullahét. Könnyebb volt, mint hittem. Az öklöm tompán csattant az állán, csont a csont-on, s mintha reccsent is volna, de lehet, hogy ezt csak én képzeltem oda. Elvágódott, mert precíz, súlyos ütés volt, nemhiába szorongat-tam egész idő alatt a kulcsomót a kezem-ben, jobban szorultak, tapadtak egymáshoz az ujjaim, mint egy elfehéredett gömb, egy sétatbot masszív vége, ezzel ütöttem, és eskü-szöm, jó volt nézni a tehetetlen testet, mint az eltervezett mozdulat megkérdőjelezhetetlen végeredményét. Voltaképpen a behódolás volt ez, mert már ekkor eldőlt, szó sem lehet további küzdelemről, ő legfeljebb asszisztál-hat, szurkolhat egy kedvezőbb végkifejle-tért. Bele is rúghattam volna, elintézhettem volna ott helyben, de így nem lett volna tisz-tességes, mintha álmában feküdnék valaki mellé, és úgy lenne az enyém, de akkor nem győzném le, nem ismerhetné el a vereségét, hanem meglopnám, tolvajlás lenne az egész, azt pedig szégyellném később.

Beültettem a fotelbe, de vigyáztam arra, hogy mindent elrámoljak a keze ügyéből, ami csökkenthetné befolyásomat, ami kibil-lentene a nyeregéből. Én szemközt ültem, s a kandalló mellett talált piszkavassal tágitgat-tam a parkett réseit. Akkor sem hagytam abba, amikor magához tért. Élveztem, ahogy a fém szétkarcolja a lakkot, és nyomot hagy, sok kis párhuzamos vonal, mintha tigris va-karózott volna a szőnyeg alatt. A rémület lassan fészkelte magát belé, először a térdén

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

láttam, a lábfejen, az idegesen kapirgáló ujjain, melyek a fotel varrásait tapogatták, majd a szemén, ahogy az olajos lötyből kicsap, felém nyúl valami, mert még magának sem meri bevallani, hogy mit is akarhatok én ezzel a vassal, mi fordulhat meg a fejemben. Próbáltam elképzelni magam: az arcom, a lazaságot sugárzó testtartást, az elmélyült piszkálást. Hogy vajon mit közvetíthet mindez? Látja rajtam, hogy azt rakosgatom: az arcát hasítom-e fel előbb, vagy inkább a nemi szervét veszem előre, mert kétségtelenül ez a legbűnösebb pont, az egész történet foglalatosa. A tarkóját, a szemét, amely készségesen segített a tervezésben, a részletek elhelyezésében. Milyen a szem, amikor a halántékba idegen test fúródik követelőzve, legyűrve minden ellenállást?

— Napló, Ahmed — mondtam aztán. — Sose járj olyan nőkkel, akik titokban naplót vezetnek. Nincs rosszabb az írásos bizonyítéknál. Bármilyen pert meg lehet velük nyerni.

— Milyen pert? — kérdezte mohón.

— Nem, Ahmed, ne reménykedj, mi ketten nem várunk mások büntetéseire. Hát nem lene röhejes, ha mondjuk meg kellene kövezni azt a finom lányt? És ki kezdené el? Ha jobban belegondolunk, melyikünk lenne az igazi áldozat, aki elhajíthatná az első követ? Ki szedne össze a kellő pillanatban anynyi gyűlöletet, hogy megsebezze azt, akit kedvére ölelt addig? Ha innen nézzük, én, ha onnan, akkor te. Csupa ostoba viszonylagosság, már ha érted, hogy mire gondolok. Lehet, hogy bunkóságnak fogod fel, de ez a vas minden másnál gyorsabban egyértelműsíti a helyzetünket.

Tudtam, a felét sem érti annak, amit mondok, de nem érdekelt. Tapogatózson, figyelje a hangsúlyt, az árulkodó hadonászt. Rá különben is a döntés tartozik, a megfellebbezhetetlen elhatározás tudomásul vétele.

Szeretem ezt a szobát, mert semminek sincs helye, bármikor ártrendezheti magát. Elmozdul az ágy, és akkor már nem kilenc lépés a zuhanyzótól, hanem tizenkettő, és nincs kéznél a lámpa, és a függöny máshonnan zárja el a fényt. Szeretném azt hinni, hogy beleszólhatok abba, mi hova kerül, hogy az egytérítésemet keresi majd. Szeretem a parkett kiszámított vonalát is, ami az ágyból rendetlennek tűnik, mint ahogy rendezettnek a levetett ruhák. Szeretem, hogy elhítteti velem, én mozgatom a tárgyakat, vagy amikor értésemre adja, most már szedelőzködnöm kell, lejárt a nekem szabott idő.

— Sokáig nem csináltam cirkuszt, aznap este is visszatettem a helyére a füzetet, amikor meg érdekelt, megkerestem. Egész más úgy kutakodni, ha az ember tudja, mit keres. Három hónapig úgy olvastam, mint egy regényt, vagy ahogy egy sorozatot néztem volna a tévében, tudod, amikor már megismerkedtem a szereplőkkel, átlendültem a kezdeti nehézségeken, és minden apró mozzanat háttérrel van rád, mintha egyenesen neked írják az egészet. Nem akartalak megkeresni, normális ember nem akar kapcsolatba lépni a sorozatok szereplőivel, amíg rá nem jöttem, hogy ha akarom, ha nem, én is ott vagyok a stáblistán, akkor meg miért ne tegyek valamit egy saftosabb jelenetért? Te is utálsz a kishitű embereket, nem igaz? Persze nem ment olyan könnyen, előbb keresnem kellett magamnak egy helyet. Margarita kezdett kicsúszni az életemből, anyám lakásába

meg nem akartam visszamenni, így aztán neked köszönhetem a bérházat. Nem egy bravúr, az biztos, senki se nézett a szemembe, amikor kiadták, szégyelltek a portásfülkéjüket, de én ragaszkodtam hozzá. Nőt mégsem lenne pofám odavinni.

— A nőnek mindegy. Nem a ház fontos. Miként engedted be őt házádba.

— Legalább hallgass, te fasz! Fogd be a szád, érted?!

Hirtelen lettem mérges, vissza kellett fogynom magam, nehogy rávágják a térdére. Mit agyal itt nekem? Hogy mer belepofázni? Mintha azt bizonygatná, hogy nem létezett az aranykor, hogy sosem voltunk regényhősök. Mintha nem én találtam volna ki Margaritát, nem én gyúrtam volna össze, mert addig csak egy szimpla Kovács Ilonka volt, egy vidéki pica, aki azt hitte, ragad majd rá valami a nagyvárosban. Három évem van abban a lányban, három masszív évet pumpáltam bele, meg amim csak volt. Ahogy a cigarettát tartja a két ujj között, idegen szavakat ejt ki magabiztosan, mennyi cukrot kever a teájába, milyen csattal fogja fel a haját, ahogy épp szeretkezik vagy kúr, körülmenyessége és titokzatossága is mind az én termékem, s akkor ő meg leemel, mint egy nercbundát a fogasról.

Meg akartam ütni.

— Terhes. A szeretőd terhes, és ezt most le kell beszélni. Az ilyesmi nem maradhat függőben — mondtam.

Elveztem, ahogy elkenődött. Így kísérleteztünk biológia órán azzal az egérrel, amit Loksi fogott a kamrában, és ráöntöttünk minden folyadékot, ami a csupa üveg laborban a polcra kerülhetett, majd azokból is, amiket kis kínai lakat alatt tartottak, csupa kihívó üvegce a vitrinben, ezernyi árnyalattal, aztán az egyikől füstölni kezdett a bundája, és olyan szag ömlött végig a termen, hogy a lányok öklendeztek tőle, vagy a zsebkendőjükbe köhögtek. Mintha egy elefánt finta volna el magát, ahogy azt később, az igazgatói figyelmeztetés után mesélte Précek, és akkor már lehetett tele szájjal röhögni. Rólunk beszélt az egész iskola, s ez a házibulikon vaskos előnyt eredményezett a szájtáti mezőnyrel szemben, de az a csámpos egér majdnem esztétikát veszítette a kartondobozban, gombszemében emberéhez fogható kétségbeesés villogott és talán gyűlölet is, ilyen szemmel ütötte meg apám anyját, amikor leverte a javításra kitett tévé képernyőjét, az meg szétspriccelt, mint egy várakozó méhraj, minden irányba üvegméhecskéké repdestek el, és akkor már csak ütni lehetett, olyan arccal, amit azelőtt sohasem láttam, mert addig nem is létezett, ismeretlen szándékú erő teremtette akkor és ott, ahogy az egér pofáján a fájdalom görceit, és Ahmed vonásaira is ráfröccsent most abból a nevenincs vegyületből.

— Nem lehet — mondta aztán. — Koton. Mindig van. Felhúszom mindig — és elnagyolt mozdulatokkal el is játszotta, hogy értem, mennyire elővigyázatos.

— Hát milyen szenvedély ez, Ahmed? Hát celofánnal a nyelveden eszed a mama főztjét?

A sarokban kínlódsz vagy már megý fél kézzel is?

Gyűlölte, hogy így beszélek erről. Egyáltalán hogy beszélek róla, szemernyi kétséget sem hagyva afelől, hogy az egész kibeszélhető technika csupán, előállítás, gyári meló

nyolctól négyig, holott az is lehet, hogy Margarita tényleg elbolondította ezt a füstöt, és egy-egy csípőmozdulatra érzelmekkel válaszolt. Ez a gondolat, hogy Margarita nehezen fegyelmezhető érzéseket csalt elő belőle, hirtelen semmissé tették az enyémekeket, fel-függesztették, mintha valamiféle egyenletről lenne szó, s ami hozadék az egyik oldalon, szükségszerű veszteség a másikon. Nincs mit tenni, Ahmed ikszei is ipszilónjai végül felülkerekedtek, elvették tőlem azt a lányt, átcasalogatták az ő oldalukra, a végeredmény pedig a napnál is világosabb. Ki kellett mondanom.

— Nyertél, Ahmed.

A kezemet nézte.

— Én nem tehetek semmiről. Nem az én bűnöm.

Fel akartam lélegezni, tenni egy kört a közeli parkban. Csak ahhoz le kellett volna kötözsem, nehogy meglőgjon, vagy kihívja a rendőrséget. Olyan hülyeség kötél vagy cellulux után kutatni egy idegen lakásban. A vas belehízott a kezembe, lehúzta a karom. Legszívesebben letettem volna, de már nem lehetett visszatáncolni, minden engedékenység azzal fenyegetett, hogy felborul a köztünk levő kényes egyensúly.

— Nehéz egy városban ennyire ártatlannak lenni, Ahmed. Itt mindenki sáros valamiben, még ha nem is látszik. Valahogy olyan idők jöttek. Én a helyedben sürgősen elkövetnék valamit, mert egy ártatlan nagyon fel tudja bősztíteni ezeket. Az ártatlan mindig igazságot követel, ez pedig erre felé pimaszságnak számít. Röhögni lehet, elviccelni ezt-azt, és nem nézni be az ágy alá, még ha kérnek, akkor se. Ennyi kell az otthonossághoz, egy kis vaksi önfegyelem.

— Én csak egy patron vagyok. Kávé, vodka, bor. Tudod te is.

— Hülye vagy, nem patron. Nem kellett volna elkapnod a nómet. Ez egy. De ha már belemaszatoltál, sürgősen le kellett volna beszélned a folytatásról, s akkor talán elfelejtjük, mert balesetek mindig vannak. Ez kettő. A harmadik pedig, hogy nem kellett volna eszembe juttatnod, mennyi rendezetlen ügyem van itt nekem. Mert én is nyúl voltam, Ahmed, nehogy azt hidd, hogy valami kivétellel állsz szemben. Még a Loksi apját se raktam ki az anyám mellől, pedig az is csak töcskölni járt oda. Nem pofáztam vissza az osztályfőnökömnek, amikor lebaromolt, mert nem énekeltem óra elején a himnuszot, és még annak sem néztem utána, hogy ki adta fel az apámat, hogy tényleg baleset történt-e akkor az erdőben. De ahogy rád nézek, kedvet kapok az igazsághoz, ez pedig nem jó neked. Kurvára nem jó.

— Nincsen igazság, fiú. Margarita szeret idejönni, inni kávé, bőre beszívja az olajokat, amiket adok neki. Kávészóban sok vendég, de egyik sem megakadályozni, hogy ne vigyenek vissza országomba. Ez igazság?

— Nem értesz semmit. Nem azért verem szét a pofádat, mert kenegtetted a csajomat, hanem azért, hogy ne maradjak életem végéig balek, akinek az életműve kimerül abban, hogy nem vett észre semmit maga körül. Sajnálom, hogy nem tudok neked ebben nagyobb szerepet osztani.

— Meg kell bocsátani. Meg kell bocsátani mindenkinek. Keresztények vagytok.

Folyton ezek a hülye legendák! Az unalomig ismételt fordulatok! Sokáig én is azt hittem, hogy azon a december végi napon

megbocsátottam mindenkinek, holott csak a felejtést kezdtem el, mert megbocsátani csak a leleplezett, kimondott bűnök lehet. És nem a hitünk vagy a meggyőződésünk miatt választottuk a felejtést, hanem kényelemből, mert valahogy ez ivódott a bőrünkbe, a távlatok nélküli, szűk kényelem, ami a legszívósabb védelmek közül való, hiszen legyőzhetetlenebb, áthatolhatatlanabb minden várfalnál. A kimondás erőt feltételez, mérlegelest, a tények egymás mellé helyezését, szigorú mondatokat, amelyek egyszerre vádolnak és mentenek fel. De a massa receptje sosem változott, a mondatok hiánya tartotta össze. Ezért kellene most ezt az arabot meglegyinteni, hogy kimondjam végre: megcsaltak, átverték, megaláztak. És akkor végre előlről kezdhetném, onnan talán, hogy egyszer Loksi fogott a kamrájukban egy fehér eget...

Fészkelődött. Már átfutott a fején, hogy nekem ugrik és kicsavarja a kezemből a piszkavasat. Láttam a szemén, ahogy felméri a köztünk lévő távolságot, s lassan rájön, miért ültettem a sarokba, és miért vagyok tőle távolabb, mint amennyit egy effajta beszélgetés megkívánna. Ez a néhány méter már önmagában is fenyegetésnek számított, mert Ahmed mindig közelebb jött hozzám, mint a többiek, szinte a szádig menetelt, s hiába léptél önkéntelenül hátra, utána jött, és nem értettük miért, amíg valaki be nem dobta, hogy az araboknál ez így természetes, törődjünk bele. Még évek múltán is nehezen cen-

nit is követett el. Vagy idehívom Margaritát a szőrmőkéjével helyszínelni. Erős felindulásból elkövetett emberölés. Pár savanyú év, aztán jó viselkedésért harmadolják.

És senki sem sejtí, hogy Ahmed sorsa voltaképpen már Jutka válaszában eldőlt. Nem hagytam, hogy elmenjen, amíg nem felel.

Szerinted képes volnék megölni egy embert?

Félek, hogy igen.

Azt hiszem, az a titka az egésznek, hogy ilyenkor nem szabad arra gondolni, hogy mi lesz a zárkában. Lesz-e patkány a priccs alatt, és hogy tényleg kritikán aluli a koszt, meg hogy fogkefét nyomnak az ember seggébe, ha okoskodik a klozetten. És hogy kint senki se áll szóba egy börtöntöltelékkel, a rokonok távirati stílusban értekeznek veled, tehát a családról is le kell mondani, gyerekről, szaloncukros karácsonyokról. Nem szabad, mert megszanod magad, megesik a szíved azon az elképzelt szerencsétlenen, akit magad előtt látsz, annak a sorsa lesz fontosabb, és nem a tiéd, aki itt és most végre elkezdhetne valamit, a szálam pedig más irányba tereli az elhatározást, értelmetlenné festi át az egészet, hebehurgyaságnak, pedig szó sincs erről. Én csak Ahmedet néztem, a göndör fürtjeit, amivel minden lány szívesen bohóckodhat, néztem a kézfejen a félhold alakú forradást, beszívtam az undorító szagát, amely a párázás után marad a bőrön, ezt a vastag, szalonnás bűzt. A szemét, hogy

annyi örvény, gübbed. Talán árulkodott, nem tisztelte a vezért. Aztán elküldték egyetemre, ide, ebbe a kimondhatatlan nevű városba, hogy orvos legyen, de nem lett az, pedig tényleg szeretett volna gyógyítani, csak hogy nem vitte a feje. A valutával sokáig kényelmesen ellavírozhatott, de akkor már sejtette, az orvosi inkább játék, mint a Capital, ahol cselezni lehet a telkekkel, felszórfolni az árakat, de aztán felébredt: senki se fekdne egy arab kése alá, még a száját se nyitná ki rendesen, pedig ő itt akart maradni, keresni egy lányt, elvenni feleségül, házat építeni. Először étteremre gondolt, ahol igazi kusztuszt csinálna birkából, s nem disznóból, ahogy az itteniek, és nem tasakos tarhonyából, hanem ahogy az anyja gyúrta annak idején a kövön. Végül mégis kávézó lett, mert ez egy éjszakai város hosszú hajnalokkal, és pia is került a pult fölé, mert azon nem lehet nagyot bukni. A borral sosem volt gond, de a flekken miatt sokáig háborgott a gyomra, képtelen volt megszokni azt az undorítóan édeskés ízt, amit a muzsdéj sem nyomott el, pedig bőven öntött rá mindig. Inkább torkos lett, edesszájú haplás, aki pudingok és palacsinták között ingázott, amíg le nem horgonyzott a Gundelnél, a kettő bombabiztos kombinációjánál, s erre többnyire portóit ivott gyűszűnyi pohárból, és minden kortyot meghintáztatott a nyelvén, s csak akkor tolta el végleg a süteményes tálat, amikor már majdnem Zsádányit is behozta súlyban, sziluett lett, ahogy a lányok nevezték, mert senki sem merte egyenesbe mondani, hogy hájas disznó, de valahogy mégis a fülébe jutott, és egy ideig a nevetésére is figyelt, hogy még véletlenül se tűnjön röfögésnek, inkább a foga között sziszegett, vagy ha már nem bírta tovább, csücsörített, hö-hö-hö, aztán hosszú hetekig főtt murkon élt, hogy visszanyerje valahogy a tekintélyét.

Ahmed sosem beszélt magáról, egyetlen kérdésre sem válaszolt. Időnként rémhírek keltek szárnyra, hogy véres bűn elől szökött ide, hogy politikai menekült, elvakult anarchista, aki előbb-utóbb bombával dobja majd fel a lapos farsangi népünnepélyt. Ő hallgatott, és mindenkit megkent, aki a letelepedést elősegítette, így aztán nem is jöttek ellenőrök, akadékoskodó hivatalnokok, a fináncosnak mindig a hátsó kijáratához hívták a taxit, mert már a korlátot sem tudta egyedül fogni. Már nem kell sok, mondogatta, s igazi román lesz, patron, akire mindenki hallgat. Ezzel még Précsek sem tudott mit kezdeni. Időnként térképekkel jelent meg, s hosszasan magyarázott a kitergetett lapok fölött.

— Te nem tartozhatsz ezekhez — zárta mindig az előadást.

Ahmed bólintott, és megkínálta egy kávéval. Mi is tiszteltük Précseket azért, hogy öntudatos magyart szeretne faragni egy arabból. Vagy legalább szimpatizánst. Ebbe néha Veterényi is besegített, aki még a Ferencváros összeállítását is lerajzolta, cserékel együtt, fényképeket ragasztott egy kartonra néhány kusza vonal közé, így aztán Ahmed egyazon hévvel drukolt a vörös katonacsapatnak és a zöld sasoknak, amikor bekerültek a Bajnokok Ligájába, Ahmed mindenkit szeretett, kivéve a zsidókat. Mindig a saját nyelvén morgott valamit, ha a híradóban Jeruzsálemet mutatták, vagy ha csak úgy szóba jött.

>>>>> folytatás a 12. oldalon

tizte ki a megfelelő távolságot, néha cirkusz is volt emiatt, mert a hajnali kuncsaftok rossz néven vették, hogy a tulaj folyton belepislog a kávéjukba, mit buzizol. Aracset, förmedtek rá, így aztán inkább a pult mögött maradt, amíg meg nem szokta ezt az európai hűvösséget, a távolságtartást vagy mit. De ez a pár méter most ennél is több. Ameddig ideér, már ütésre emelem a kezem, s még azt is lenne időm meggondolni, hova vágom belé a vasat. Megsebesítem csupán, vagy elintézem.

El akartam képzelni holtan, a kifolyt véreben ázva, szétvetett vagy maga alá gyűrt végtagokkal, amikor szétnylik a köpeny, szenvtelenül kitárulkozik a has, a szeméremszőrzet, és az egészben lesz valami visszataszító, talán a szürkülő, petyhüdt bőr, a vér iszamos látványa vagy ez az elképzeltetlen kiszolgáltatottság, ami tagad minden emberit. És akkor bezárom az ajtót, majd elsétálok a rendőrségig. Nem kapkodok el semmit. Vallomásom kissé zavart lesz, mint aki épp akkor fogja fel, hogy voltaképpen

mindvégig tudjam, kinek a sorsa fontosabb.

Péter gyengesége épp abban áll, hogy sosem néz meg semmit egészen. Mintha részletek nem is lennének a világon. Uborkát enni húsleveshez, elegáns zakót húzni kitérdelt farmerhez, gyertyás vacsorán tányér széléhez ragasztani a fogpiszkálót, csak ő képes erre, mert ez is csak egy fogás, egy buli és egy alkalom a sok közül. Így is szeret, valahogy oda nem illően birtokol. Vagy nem is birtokol, inkább kezel. Karbantart és megkímél.

— Vetközz le — mondtam.

Nem értette.

— Dobd le magadról a köpenyt.

— Ne. Ne csináld ezt — mondta, mégis engedelmesen kihúzta a kezét a köpenyből. Azt hitte, ez már hozzátartozik a szertartáshoz. A félelem teszi, hogy ilyenkor hallgat az ember a parancsra.

Nem volt izmos, mégsem tűnt elhanyagoltnak. Valamikor talán sportolt, de abbahagyta. Teniszezett. Focizott egy iraki grundon. Vagy csak sokat futott, mert mindig meg akarták verni a nagyobbak. Úszott az Eufráteszben. A Tigrisban, ahol nincs

>>>>> folytatás a 11. oldalról

— Mégse menthetetlen, na — mondta ilyenkor Précsek, és legközelebb megint elhozta a térképeket. Annyit elért, hogy március tizenötödikén Ahmed is kitűzte a kokárdát, és reggelig ingyen bulizhatott a társaság. A királyé nem lesz, énekelte pár sőr után, és Précseket kenyérre lehetett kenni. Ettől is ideges lettem, mert szerinte Trianon, de az is lehet, hogy már a világosi fegyverletétel egyetlen nagy karámba terelt mindannyiunkat, és azóta minden mondat csak úgy kezdődhetett, hogy *mi, tenyészállatok*, és azt kábé annyira rühelltem, mint a cserkészesküt, különben is a részegség garantáltan nemzetközi, tettem hozzá Ahmed nevében, de akkor már nekem is taxit kellett hívni, s Margarita másnap is szégyellte magát.

A kemény mag persze egészen más volt. Kozmopolitizmus keveredett valamiféle megbonthatatlan lojalitással, mert mindenkinek volt legalább egy csapata a BL-ben, tiszteletbeli spanyolok és angolok üvöltözték a kültelki bisztrókban a homályos poharak felett, de volt kihelyezett szekciója a Bayernnek is, miközben az Előret sem lehetett elárulni egy pillanatig se, rongy ember volt az olyan, akinek a csapos meleg sört adott, és nem ülhetett a tévé elé. A semleges fogalmát sem nagyon ismerték, nem lehetett tartózkodni, férevonulni, miközben Ronaldo cseleire vagy Schmeichel vetődéseire koccintottak, nőket pedig csak módjával túrtak meg, záróra körül, amikor haza kellett botorkálni a sötétben.

— Tudtad, hogy Veterényi majdnem sírt, amikor elmondtam neki, hogy két évig a stadion közelébe se mehetek? Hogy ez is miattad van? Megérdemelnéd, hogy kiheréljék.

Ezt értette. Kezével önkéntelenül az ágyékához kapott, és a combjait is összezárta, olyan volt, mint egy kamasz, akit rajtakapnak a fürdőszobában.

Veterényi tényleg elkámpicsorodott, amikor elmeséltem neki a letartóztatás következményeit. Az ultrák saját halottuknak tekintettek, s rendeztek nekem egy búcsúbulit, ahová az összes szurkoló eljött, és barátságosan a fülembe ordították, hogy meg sem állunk a döntőig, és még a tévé is kiszáll, bunda szóba se jöhet, s akkor az olyanok, mint én győztesen térhetnek vissza a lelátókra. Nem akartam megbántani azokat a melák, átizzadt embereket, így aztán mindenre bólintottam, elfogadtam az aláírt zászlót, még egy trikót is rám akartak erőltetni, de azt inkább átengedtem Veterényinek. Ott jó helye lesz, mondtam, s ezzel mindenki meg lehetett elégedve.

Teljesen elbambultam, hagytam, hogy rám törjön a nosztalgia, a sörösüvegek pizszegése, az összetrombitált csoportkép, ahol az első sorban kellett guggolnom. Ezt akarta kihasználni. Akkor tértem magamhoz, amikor már csak két lépés választott el tőle, csápolva igyekezett rámugrani, hogy ha másként nem, de a zuhanó test súlyával megbénítson. Ugrottam én is, de a bal karomat elkapta, talán megrúghatta vagy utána kapott, már nem emlékszem pontosan, csak azt tudom, hogy belenyilallt a kezembe, s ez az éles fájdalom kellett ahhoz, hogy végre belevágjam a combjába a vasat. Tővig csaptam, addig, ahol a vas elegáns kanyart vett, aztán még rúgtam is egyet biztonságból, hogy eltoljam magamtól.

Ordítani akkor ordított, amikor a fegyvert kitéptem a sebből, mert féltem, amint elmúlik az ütés okozta sokk, egyből nekem jön. De inkább összegörnyedtem, a sebre tapasztotta a tenyerét, a vér mégis kibújt az ujjai között, és a padlóra csöpögött.

— Kérsz még egyet!? Mondjad, kérsz még!

Hallottam, hogy üvöltök.

Aztán elfogott a reszketés, egész testemben remegtem, mintha apró adagokban áramot engedtek volna belém, de talán az is volt, a rettegés árama, a feltépett húsa, vagy a győzelem energiája rázott, valamiféle kaján öröm, ami a pusztítás lappangó vágyából fakadt, amely mindenkit elfog, ha kártyavárat mutatnak neki, és már kifogyott a dicsérő szavakból. Ez bizsergett végig rajtam, és a falhoz kellett tapadnom, hogy parancsolni tudjak a végtagjaimnak. Ezután már hűvöség jött, nyugtató lehelet, mert én álltam, és ő a földön feküdt.

Ráterítettem a köpenyt, s ekkor a tehetetlenségért vagy a fájdalom miatt, sírva fakadt. Nem csinálta hangosan, nem volt bántó vagy hivalkodó, azt hiszem, magának sír így az ember. Akkor engedtem el a vasat. Szárazon koppant a földön. Képtelen lettem volna még egyszer megütni egy vonagló embert, hiába parancsoltam magamra, hogy fejezzem be, amit elkezdtem, hiszen így szart sem ér az egész, így valóban nincs értelme, s ráadásul még le is csuknak. Bár sejtettem, ha most elmegyek, Ahmed senkinek sem szól arról, ami közöttünk történt. Talán Margarita miatt, vagy mert attól fél, sebezhetőségével megadja a jelt másoknak, akik szintén gyűlöltek valamiért.

Még néztem néhány percig, ahogy a vér lassan szétterült a parketten, kiegyengette és elfedte a réseket, a karcolások nyomait. Belőlem is ez jönné most, ha ő lett volna gyorsabb. Végül kerestem valami rongyot, hogy rászoríthassa a sebre. Többre már nem voltam képes.

Halkan húztam be magam mögött az ajtót, mintha attól félnék, felébresztenek valakit odabent. Jólesett megint úgy rohanni a parkban, hogy a kijelölt táv végére a tornatanárt képzeltem el stopperrel a nyakában. Szerettem volna megfutni a normát, vagy többet, hogy versenyeztessenek, megyei szakaszon legalább. De nem jött össze, a jegenyesor végénél már köhögnöm kellett, aztán mintha hánytam is volna valamit, epét vagy a távoli ebéd maradványait, nem tudom, de megálltam és mélyeket lélegeztem, hogy helyrejöjjenek valahogy. Beleadtam az egész tudómet, az egész környék levegőjét magamba akartam gyűjteni, hogy ne maradjon utánam áruklódó nyom, csak valami halálos vákuum, tisztára mint a kávé tasakokban, és egymás mellé préselődjenek a házak, a benzinkút, a játszótéri csúszdák és hinták, az erre tévedt járókelők, akik különben mind ellenem valának, roppanna a gerinc, hasadna a fa, nem is lehet elképzelni tovább, elemi csapás, írják másnap az újságok vezércikkei, és értetlenül állnának az eset előtt az elemzők. Ahmed esete fel se tűnne, feloldódna az általános ijedelembe.

Egy nő jött felém. Vékony, kacszázó nő, ha kérné se dugnám meg, de ahogy mellém ért, meggyorsította a lépteit, csak morognom kellett volna, vagy kilépni a bokor takarásából, és rögtön futásnak ered. Mégis örömmel lettem volna annak a nőnek a helyében, aki

most megfogadja magában, egy ideig nem jön a park felől, nem kockáztat, aztán hazamegy, enni ad a családnak, elmosogat, megnéz valami követhető krimi a tévében, aztán hagyja, hogy a férje, aki buszsofőrnél sosem vitte tovább, ránehezeden, miközben már a kötés jár az eszébe, vagy hogy a gyerek végigalussza-e az éjszakát. És minden biztonnal megőrülne, ha valaki mindezt el akarná venni tőle. Hirtelen én is gondoskodni szerettem volna valakiről, szolgálni és meghunyászkodni, és mindezt szeretetből, nagyvonalúan lemondani kiváltságokról és jogokról, melyekről csak Margarita hiszi, hogy az ember elidegeníthetetlen részei, akár a szervek, és védeni kell őket mindenáron, neves egyletekbe tömöríteni a szervekért, hát nem röhej, kérdeztem egyszer, és aznap este nem is feküdt mellém, tüntetően pirítóst evett fokhagymával, hogy megutáljam, undorodjam tőle. Most mégis szerettem volna visszakérülni a kérdést megelőző pillanatokba, amikor átsugárzik belőle a világ-megváltás ambíciója, a küldetés csábító erőszakossága, mintha az esőerdőkért aggódna valaki a mellkasomon, de megint hányanom kellett, mert az emlékeimen is átpréselte magát a vér édeskes szaga, Ahmed nyers kipárolgása, olyan bűz volt abban a szobában, úristen, mint egy kihordott kabátban, még jó, hogy nem voltam katona, futott át az agyamon, holtbiztos, hogy kiröhögött volna az őrmester kiképzés közben, én meg utálnám, ha kiröhögnek és fegyver van nálam.

Úristen, mi lesz, ha mégis kihívja a rendőröket? Visszatartottam a lélegzetemet, hogy halljam a közelgő szirénákat, de csak tompa és idegen dübörgést hallottam belülről, a falat ütök így egy barlangban, ha eltévedtek, vagy elszakadt a kötél, próbáltam elnyomni vagy csillapítani, hogy most nincs semmi baj, tartsanak ki, leküldök egy egész mentőosztagot, csak érjem el az első valamirevaló kocsmát. Ha visszamegyek a benzinkútig, biztos hallanám a közeledő autókat, de én nem leszek olyan hülye, mert ez kész alapszabály, hogy a kőbunkók mind visszamennek a tett színhelyére, hát legalább ebben legyek előrelátó, bár azt is mondhatnám, hogy csak egy kávéra jöttem, de ez sehogy se jönne ki, meg ilyenkor, tőkg stresszben hazudni sem tudok rendesen. Nem tudom, ki átkozott meg ezzel, de a suliban is mindig engem kérdeztek, ha zűr volt, mert az én pofám olyan, hogy elpirul és ráragad minden, a tornatár tönkretett biciklijé, a kémia évharmadi csoportos másolása, terepszemle a Pálincás Irma levett ruhái között tornaórán, mert ő állítólag bugyit is cserélt bakugráshoz, kimarja a fenekét a hazai, panaszkodott a lányoknak, de szerintem csak hengegni akart a frankfurti rokonok ajándéktárgájával, ami aztán átsütött a feszes rövidnadrágon, és minden srác görnyedve járt kosarazni, és kész katasztrófa volt bő tréningben felsorakozni, de régen is volt, istenem, amikor még a zsebében matarászott mindenki, hogy jólneveltnék tűnjön, talpig férfinak, holott hagyni kellett volna az egészet, és inkább belenézni Pálincás Irma halaszemébe, a veséjéig nézni, hogy remegjen benne a velő, és a pokolba kívánja a frankfurtiakat. De senkinek sem volt mersze hozzá, mert ezzel végképp eljátszotta volna az esélyeit Irmánál, katolikusok voltak, csendben kellett közeledni, tekervényesen és ártatlanul, mire nem képes az ember egy igazi

tangáért, amiben olyan almás, ropogós feneke volt, hogy elhittem, Isten nem teremthetett céltalanul ilyesmit, mégis emberközpontú az öreg, nem osztályidegen, hiába is erőlködtek csoportgyűlésen. Pálkás Irma most sem hagyott cserben, mert megembereltem magam, s ha tétován is, de elindultam a játszótér felé.

Nem verte már senki a barlang falát.

Egyedül álltam az utcán, bárhová mehettem volna. Margaritához néhány ruháért, hogy felgyorsítsam az elköltözést, Veterényihez, hogy a bajnoki forduló meglepetéseiről érdeklődjek, Loksihoz, hogy nézzünk valami hülyeséget a tévében. Vagy belehallgatni újra Jutka trombitáiba. Ez utóbbi tűnt a legszimpatikusabbnak, különben is, ő mindvégig a cinkosom volt ebben az elszabadult játékban, csendestárs, akinek kötelességem beszámolni a végkifejletről. Végigsiettem a Darabontok utcáján a Karolina térig, de végül leintettem egy taxit, hogy gyorsabban odaérjek.

Egy fecni fogadott. Akkurátusan négybe hajtogatott papírlap a kulcslyuk fölé csíptetve. El is olvashattam volna, de minek, nagyon is tudtam, miről szólnak a sebtében odavetett sorok. *A cuccomért majd elküldök valakit. Kulcs a virágcserep alatt, a rezsit az első emelet hétben, Pölöcskeynél intézed. Ne felejtse el.* Az aláírás hidegen: *Jutka*, semmi privát becélzés, utalás, hogy sündörgéssel talán még lehet enyhíteni a helyzeten. Sajnáltam Loksit, hogy ma este erre jön haza, hirtelen megint a legjobb barátomnak éreztem őt, akivel átvergődtünk a kamaszkoron, együtt figyeltük a padlásról a karácsonyi zászlós menetelést, amikor visszafogta a karom, hogy ne menjünk le, mert még nem tisztult le minden, terroristák garázdálkodnak a városban, és akkor már sejtettem, igazából nem a kalandtól fél, hanem az apját védi, aki szilveszterig a rokonoknál húzta meg magát, pedig mit kezdett volna a forradalom egy begyulladt művezetővel. És együtt hoztuk haza Horvátországból ezt a lányt, mert ott-hon hirtelen minden a szabadságtól lett illatos, és azt akartuk, hogy ő is beszippantsa ezt, igen, azt hittük, tüdő kérdése az egész, hogy ki mennyit szív le ebből magának, és úgy tűnt, hogy a Précsek karámja is átszakad, kitódulnak a legelőre a tenyészállatok, és mindenki azt csinál, amit csak akar, mert nem leszünk többé egymás fenekében. És akkor most ez a fecni. Ebben a négyrét hajtott papírban, úgy éreztem, benne van minden, ami velünk történt ebben a néhány tántorgó évben, ahogy spontán hazafiságból kiűjtük azt a két román pófát a Muskétás előtt, ahogy összeáll és lepereg az aranykor, Jutkát a csúszópénz ellenére sem veszi fel az emberjogi iroda, és gellert kapnak a legártatlanabb dolgok is, magunk sem tudjuk miért, és hogy kit vádolhatnánk ezért. Talán Jutkának is szüksége volt még egy utolsó löketre délelőtt, egy poccsintásra, hogy végigcsinálja. Hogy kivége magát a forgalomból.

Nekitámaszkodtam a lépcsőház üvegének, s próbáltam imádkozni, mert ez annak idején még bejött, ráolvastam a bűneimre, s akkor azok már kisebbeknek tűntek, megbocsáthatóknak, de most úgy jöttek a szavak, mintha gyermekmondókát mondanék, perverz kiszámolóst, ahol a kiesőre a másvilág vár a maga meglepetéseivel. *Mia-tyánk-ki-tya-gya-meny-nyek-ben-szen-tel-tes-sék-mega.*

Önkéntelenül indultam el a Török Bisztró felé.

Margarita a pult végén ült, és nem vett észre rajtam semmi különösét, mert egyből mosolyogni kezdett, hiszen egész nap nem látott, rokonlátogatásban voltam néhány kilométerrel arrébb, biztos megviselt a prokoll, és ő várt vissza, hogyne várt volna. Nem ültem le mellé, tartottam a két szék távolságot, inkább a pincércsajokat néztem, hogy vajon értesítették-e már őket, betelefonált Ahmed, talán már a rendőrség is benézett, köröznek, a híradó is bement. Figyeltem a pultost, hátha elárulja, az unatkozó vendéget vagy a közveszélyes bűnözőt látja benem, de nem láttam semmit, nem volt már szemem a látásra.

Kinéztem a sötétlő házakra. Csöndesek voltak, még nem engedték szabadjára a közöttük rejtőzött bűnt, belesüppedtek megszokott közömbösségükbe, így kísérték végig a kamaszkoromat is, amikor megbuktam románból, és faképnél hagyott Kráter Gyöngyi, a stréber copfos a nyolcadik béből, amikor a ciklusáról faggattam, de ő felvilágosítás helyett bemószerolt a szüleinek, s nem ehettem többé májusi cseresznyét a kertjükben, vagy amikor dacára a tanári figyelmeztetéseknek, leérettségiztem. Nem féltek velem ezek a házak, és nem kísérték el engem, amikor a fejembe vettem, hogy igazságot teszek, a magam igazságát, persze. És valahogy most is ez a közömbösségével tünető város, ez a szeles vidék került ki győztesen az összecsapásból, mert most sem volt

Germán Fatime grafikái

választásom, ütnöm kellett, különben Ahmed gyűr maga alá. Ha belegondolok, az egész nem is nagy cucc, véletlen inkább, csendes kis közhely, szeretői acsarkodás vagy felületes szívzúr, és ekkor már gyűlöltem, hogy ennyire földhözragadt vagyok, holott szárnyalnom kellene, mint aki, ha bűnnel is, de megváltotta tehetetlenségét. Bezzeg ha a postást vagy egy galambokat etető nyugdíjast, a parkolóellenőrt, egy téren átsiető mogorva embert ölnék meg, taposnék agyon fényes nappal, az szenvedély lenne, hamisítatlan és kikerülhetetlen tiltakozás, részesülés az aranykor már kihunyó tűzéből, lázadónak vagy küldöttnékné nevezhetném magam, lehetnék örült, közveszélyes elmebeteg, mint aki ekként kérkedik szerzett szabadságával, de combon döfni a konkurenciát: sablon, egyetlen mezei mondat, amit nap mint nap elmormog a város a maga színtelen kiejtésével.

Jellemző, hogy ölni sem tudok reflexből, amikor kell, csak ha előbb megrágom, levetítem, elmagyarázom magamnak. Talán baj van az ösztöneimmel, berozsdásodtak, eltompultak, és mindent meghunyászkodásból csinálók, ez a kiindulópont, előbb a bo-

csánatkérés, s csak aztán a tett. *Elnézést asszonyom, elküldhetném a fenébe.* Biztos gyermekkoromban verték ezt belém, de az is lehet, hogy én alkalmazkodtam, kérdés nélkül is, amikor először bújtam egyenruhába, és karszámot varrt fel anyám, én lettem a négyszázhatvankilences, és nem cseréltem ki a nullanullahétre, mert fingom sem volt arról, hogy akár szuperügynök is lehetnék, számok kérdése az egész, a négyszázhatvankilences viszont rendesen megjelent az órákon, tiszta volt a pionírnnyakkendője, rendben az ellenőrzője, és nem volt kéznél semmi ketyere, amivel kivághatta volna magát földrajzórán, amikor elveszett az Alpok tövében, de a lehülyézést is alázattal vette tudomásul, szinte kikönyörögte, hogy lebar-molják, mert az anyja korán özvegyen maradt, és az özvegyek szelídek, kussolnak, legfeljebb a Herskovics-félék járnak ki nekik alkonyat után, hogy buzgón gyakorolják a megbocsátást.

Már nem tudtam lépést tartani a gondolataimmal.

Jöj-jön-ela-te-or-szá-god-le-gyen-mega-tea-ka-ra-tod.

Margarita kibontotta a haját. Ez mindig hatással volt rám, mert ahogy megmozdult, megcsapott a parfümjé, s akármilyen dühös vagyok, lecsillapodom, kijön belőlem a nagyvonalúság, de ha sarkalatos kérdésekben kell dűlőre jutni, akkor is ezt csinálja, úgy veszi elő a nőieségét, mint más az evőeszközt a vasárnapi ebédhez.

Fizetni akart.

— Nem kell — szóltam a pultosnak —, ma Ahmed vendége volt.

Tulajdonképpen ezzel meg is beszéltünk mindent. Margarita olyan arcot vágott, akár a Muskétás valóperesei. A megkönnyebbülés volt ez a pillanat, kis félelemmel fűszerezve, ami mindig a lebukással jár, rettegés a következő pillanattól, hogy most mi lesz, ki fog csapkodni és ki duzzog, ki fenyegetőzik és ki sajnálatja magát, holott az egész nem is annyira veszélyes, három hónap, és higgadtan beszélünk egy büfében a szobanővényeinkről, az élet ama csodálatos és őrfítő tulajdonságáról, hogy minden percre jön még egy, amelyik ugyanúgy kiköveteli a magáét, és nem tud semmit az előzőről. Lükettett egy kis ér a halántékán, az egyik tincs pedig neveletlenül a szemébe lógott, az ilyesmiket nehéz elfelejteni, hogy hol voltak az anyajegyek, és milyen ívben görbült a tenyér a csípő fölött, a részletektől bolondul meg mindig az ember, hiszen ki vesztene el a józan ítélőképességét az üvegházhatástól vagy az inflációtól, de ha a galambok folyton leszarják a kimosott abroszt, ha a szomszéd mindig hangosan hallgatja az esti híreket, és ugyanott szakad el a cipőfűző, hát kicsap a fejedben a biztosíték, pedig mindez csak a magára hagyott világ ironiája, kisstíliú kötekedés, hogy ne bízd el magad. Én pedig nagyon is elbíztam. Margaritán sosem fogott az örület, élvezte ezt az ironiát, nem boszszantotta soha, ha az orra előtt fogott el a friss sütés, ha nem adtak vissza rendesen az újságosnál. Életrevaló, mondta róla Veterényi, és nem is sejtette, mennyire eltalálta a lényegét, már ha az életet úgy képzeljük el, mint egy amnéziást, aki csak örökös kezdeteket lát, a sorjázó napokat nem kíméletlen ismétlésként fogja fel, és nincs lelkiismerete, mert múltja sincs, honnan is lenne. Talán

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

nekem is ezt kellene tennem, hagyni anyámat, hogy tovább kacérkodjon a könnyen beváltható húsjegyekkel, Rakucsinecz bácsit a maga aggodalmaival és kiépített özvegyhálózatával, a viszonyokat, ami talán nem is volt olyan szörnyű, hiszen mindannyian túléltek, hagynom kellene tehát, csak élni bele a világba, öntudatlanul, akár az akvárium halak, akiket csupán az etetés hoz lázba.

Min-dén-na-pí-ke-nye-rün-ke-add-meg-ne-künk-ma-és-sza-ba-dlts-mega-ki-sér-tés-től.

Vendégek jöttek. A pult fölött meglíbbent a falinaptár. Kedvem lett volna odanézni, de nem mozdultam, mert így esett jól. Azt hiszem, Loksi is ott volt már, meg Précsek, aki mintha Margaritával beszélgetett volna, néha elcsíptem egy-egy szót, de nem állt össze belőle semmi. Nagy és piszkos celofánok lebegtek a bisztróban, cigarettafüst, elharapott, óvatos mondatok. Jó lett volna szólni Loksinak, figyelmeztetni, hogy ne menjen haza az üres lakásba, inkább maradjon itt a füst védelmében, rúgjon be, aztán zárás után valamelyik lány elaltatja. Valaki elém tett egy vodkát. Átetsző volt, hihetetlenül tiszta, hajszálvékony repedések látszottak a pohár alján.

Kint szinte beleütköztem a hűvös levegőbe. Egyre-másra aludtak ki az ablakokban a fények, s nem maradt utánuk más, csak egy fogatlan üreg. Idegesítő nyugalom hullámzott a járdák felett, a nappali történeteket emésztette a város, hogy majd sötétséggé kikapja a nyirkos sugárutakra, a parkokba behúzódó kutyafalkákra, amelyek ugatással tartják távol a részegeket. Álldogáltam az utcai lámpa alatt. Addig szívtam a fogam, amíg vért nem köptem, amitől végül olyan édes lett a szám, mintha süteményt ettem volna, mézestésztát teával.

Mert-ti-e-da-zor-szág-és-a-ha-ta-lom

Megkerültem a bisztrót. A szemeteskonténer fölött két ablak világított még, az egyik a mosdóból, a másik raktárból engedte ki a fényt. Bent a székeket tették a helyre a lányok, ilyenkor az állott, padlóra lögybölt szesz szaga már alig elviselhető, a kifőtt kávé párája pedig nehéz fellegekben ül a polcok felett. Felvettem egy követ. Magától értetődő könnyedséggel szakította át az üveget, és tört össze bent még néhány konyakospalackot.

Úgy éreztem, most már minden rendben van. Kicsit még nevettem is a lányok rémült vonásain, mert egy ideig nem mernek bemenni a raktárba, hogy összeseperjék a törmeléket. Talán sírnak, rendőrt hívnak vagy fizetésemelést kérnek holnap, veszélyességi pótlékot, fékezhetetlen hisztériát csapnak, mert ilyen megveszekedett, bűdös környéket még nem látott az úristen, felhívják a barátjukat, aki káromkodva kapja magára a ruháját. Megpezdül a poshadt éjszaka.

A bérház egykedvűen fogadott. Sokan bejártak a kapu alá hugyozni, a vizelet makacs, maró savanyúsággal permetezte be a lépcsőket. Tapogatózva tájékozódtam. A portásfülkémben friss olajfesték szaga csapott meg, tehát mégis tartották magukat a megállapodáshoz, és lenyalták a gázrezsó fölötti részt. Nem vetkőztem le teljesen, hirtelen minden elfolyó perc felbecsülhetetlennek tűnt. Fészkelődtem, fekvést kerestem az ágyon, valami mélyedést, gödröt, amiben kedvemre elmerülhetek. Sietnem kellett, az ajtóra akasztott kabát körvonalai már feloldódtak a sötétben.

GYULAI LEVENTE

Mementó

*Meleg fagy lesz, meredek meleg
mohában pislog majd a sorompó*

*a szájban
éhezik a nyelv*

és lesz a koponya kongó

Golgota

*Csend
Kovácsolt csend, szó
A számon*

Ügyeljete Istenre: elvész!

Fehér kereszt a lélekhóban

Elsorvad bűnünk

Bűnötök

Leszálló pályán

*Vásznak
Nyomor kendője, keszkenője
Csontodban kutat a moly
Gyűrt, foszlott szél*

Köszögyen.

*A lélekhez
Sötétség ereszkedik.
Az álom könnye kék.*

*Isten könnyei zuhannak alá
De mégis*

*Könnyű kövek s ámulatok
Mégis:
a sötétség*

A megkövezés

Szólamok

*Jöjj, babona, lila herceg!
A bagoly a Fénynek hencge
Sárga számjegyek az ágakon
Rozsda a versen.*

Por

*Arcomon tövisátok
Lelkek a füstön*

*(Mi
az
hogy*

jászol)

Réti mese

*Húr mohatakarón
húron hangyák
hangyán
hang,
hang
hang szalad át*

*Dühöd szim-
fónia:
zongora volt?*

Valaha

Tücsök!

Tücskök.

Cifra palota

*Csontos híd zöld szemekhez:
építkezés
Zöld hideg pislog rajta
Tánc
pillanatnyi*

Pipacs

*Idégen temetőben
Víg bujdosó
Ritka álmok szülője*

Pipacssír

Tövískoszorú

Clair-obscur

*fény-
olló
láng-
tüske*

A szeretet nem "valami"

*Álomban-vasban:
ismeretlen.*

*(Felejtés
minden
ismeretben)*

SZÓCS ISTVÁN

Többet Tibetbe nem megyek

Hosszas kalló-dás és csel-len-gés után csak mostanában érkezett el hozzám Gazda József kedves levele, melyben meghív a Sepsiszentgyörgyön tartandó Kőrösi Csoma tudományos ülésszakra, valamint kéziratot kér egy ezzel kapcsolatos kiadvány számára. A felkérést nagyon megtisztelőnek érzem, azonban semmiképpen sem fogadhatom el. Az utóbbi harmincegynehány év során többször is írtam¹ Kőrösi Csoma Sándorról, méghozzá — szerénytelenség vagy álszerénység nélkül merem állítani — lényeges körülményekre hívtam fel a figyelmet, amelyekről az addigi értékelések — vagy éppen leértékelések — nem tudtak, vagy nem akarták tudomásul venni őket.

Ezek nagyjából a következők.

1. Kőrösi jelleme. Nem álmodozó, lázalmokat kergető, a körülmények szeszélyeinek utánaengedő, megszállott romantikus volt, hanem nagyon racionalista, intellektuális alkat; nem "fakír", hanem nagyon fegyelmezett, éltvitelét a céljainak megfelelően megszervező tudós, roppant szellemi munkabírással, szenvedés, vértanúpókok nélkül. Az, hogy lemondott a társasági élet örömeiről, az neki legfeljebb annyira volt nehéz, mint egy zsúrfiúnak lemondani arról az élvezetről, hogy az óindiai vagy a nyugat-ázsiai nyelvek nyelvtenát tanulmányozza.

Ennek ellenére nem volt "életidegen". Egyik legkellemesebb meglepetés számomra a róla felderített adatok közül az, hogy az utolsó útjára Tibetbe magával vitt könyvek között ott leledzett a *Pickwick Klub* is, minden jókedélyű ember kedvenc olvasmánya; egy ilyen hosszú és nehéz úton, amikor az ember még a gombostűt is kiveti hajtókájából. Mindebből következik, hogy Kőrösi nem azért ment éppen Indiába, mert az adott helyzetben máshova nehezebb lett volna eljutnia!

2. A tudományos háttér. Az európai egyetemeken akkoriban, Niebuhr és W. Jones felismerése folytán India- és szanszkrit- lázban égtek. Nagy volt az India-kultusz Göttingában és Erlangenben is, elég bele-nézni Csoma professzorainak a műveibe. Eichorn és Heeren szerint is a kultúra és civilizáció bölcsője India. (Illetve azt megelőzőleg Belső-Ázsia volt, ahol az említettek hite szerint létezett valaha egy beltenger, ennek partjain a legkülönbözőbb fajtájú népek történelmi-kulturális egymáshatásban éltek, e bel-

tenger kiszáradása után az elsivatagodás miatt a történelem és a kultúra főleg Indiába szállott alá. Heeren egyik könyvében úgy szólván felfedezhető Kőrösi Csoma útvonala is!

Mindennek alapján merem állítani, hogy ha Kőrösi akadály nélkül eljutott volna Kelet-Turkesztán és Kína határvidékére, Tibetben keresztül, akkor is leereszkedik Indiába.

Annál is inkább, mert mint a Teheráni Végrendeletéből kiderül, ő Belső-Ázsiában nem közvetlenül a honfoglalás előtti, vagy mondjuk úgy, az ókor-végi őshazát vélte fellelhetni, hanem a történelem előtti. Hiszen szerinte őseink nem észak-kelet felől, hanem délkeletről, Örményországon, a Kaukázuson keresztül érkeznek a "pontusi térségbe", azaz a mai Dél-Oroszország és Ukrajna területére, méghozzá időszámításunk előtt.

3. Saját tudományos koncepciók. Kőrösi Csoma felfogása eltért magyarországi kortársaitól a szkíta kérdésben is, és egyáltalán, nem illeszthető be a finnugor vagy török eredet, vagyis az ugor-török háború álláspontjába, egyik oldalról sem. Megfigyelhető — és ez a körülmény alakítja útvonalát —, hogy mindenekelőtt azok a nyelvek foglalkoztatták, melyek a névelőt, az articulust a szó végére teszik, Európában ilyen a svéd, a román, a bolgár, aztán egy-két arab vagy iráni idioma után, ilyen a szanszkrit és ilyen — a tibeti is! Szláv nyelven nem azért tanult, hogy Oroszországon át mehessen, hiszen akkor közelebb lett volna számára Bukovina vagy Galícia, mint Horvátország, hanem mert tudott az ószláv és a szanszkrit "összehasonlíthatóságáról".

Másrészt ő saját szakterületének az exegetikát, vagyis a biblia-magyarozást tekintette, s hagyatékából az is kiderül, híve volt annak az elméletnek, amely szerint — ezt az okkultisták vallják, nem csoda, ha később Blavatskyék annyira ráharaptak Csomára — a nagy kultúrvallások mögött létezik egy közös, "összehangoló", titkos, beavatott vallás, ezért bizonyos reformok egyszerre mentek végbe a keresztény, a mohamedán és a buddhista tanításokban. Oly hosszú éveken át emiatt fordítja akkora buzgalommal a buddhista vallási irodalmat.

4. Saját kontingenciájának tudományos érdeklődése. Csak kettőt említek azok közül, akikkel nagyjából vele azonos tudományos tejen nevelkedtek fel. Az e-

gyik az a Mowers, aki a föníciaiak történetét írja meg, s aki szerint a magyarok őshazája valahol a föníciaiak őshazája szomszédságában lehetett... (Nagymértékben támaszkodik rá Fáy Elek *A magyarok őshaza* c. művében.) A másik az a Franz Knorr nevű valálaskutató, aki F. Nork néven a modern hermeneutika egyik megalapítója, terjedelmes művekben kutatta a Biblia világának és a régi Indiának kapcsolatát vallási, mitológiai, nyelvi síkon egyaránt. A magyar tudomány annyira nem ismeri, hogy amikor többször is emlegettem (mivel a Széchényi könyvtár nagy katalógusában nem lelhető fel), egyesek azt állították, hogy én találtam ki.

Mindebből kiderül, Kőrösi Csoma nem magányos őrlött, hanem beleilleszkedik a korabeli európai tudomány akkori legérdekesebb vonulatába.

Mindezt és még sok mindent

megírtam Csoma Sándorról, de soha sehol egyetlen megállapítást sem vették tudomásul azok, akik Kőrösi Csomában csak a rusztikus, de megszállott puszkakerülő székely távgyaloglót voltak hajlandók szümpozionok, plakettek, emléklapok, koszorúzások és verskondorok révén ünnepelni, de kérdésben soha sem szóltak hozzá tudományos munkásságához. És még mindig jobbak, mint azok, akik — mint egyes ma futtatott régészek és nyelvészek — szerint Kőrösi elpasszolta azt, hogy "a magyar őstörténet teljes kutatójaként tartjuk számon", vagy hogy Göttingában az *Ifjú Anacharsis utazásain* kívül nem is olvasott semmit!

Egy egészen régi írásomért több jóbarátom is megöröült (de

csak élelőszóban), miután feltételeztem, hogy esetleg szabadkőműves, vagy más titkos társaság tagja lehetett; egyrészt egy ilyen kijelentése miatt, hogy Göttingában nyilatkozott meg az igazság fénye előtt, másrészt olyan körülmények miatt, hogy egy ápolatlan, szegény vándor egyszerűen csak beállt a teheráni angol követségre, és ott azonnal a tenyerükön kezdik hordozni... próbálkozzék bárki hasonlóval, anélkül hogy egy megfelelő jelszóval élne — majd meglátja, mekkora ösztönzést kapna...

Tettem még egy célzást arra is, hogy Kőrösi utolsó útjának könyvcsomagjában volt egy holland szótár is; ebből következethetne Lasszából visszatérve tervei lehettek egy hátsó-indiai utazásra, azaz anticipálni akarta az indiai "finnugorsággal" és az óceániai szákkal "hőzöngő" Hevesy (Uxbond) ámokfutását.

Ismétlem, mindezt teljes érdektelenség mellett írtam meg, többször is. Amikor Szentgyörgyön Kőrösi Csoma Sándor társaság alakult, nem hívtak meg tagul. Mondhatnám azt is, hogy ha ma valaki kíváncsi írásaimra e tárgyban, megjelenésük helyén megtalálhatja. Tehát nem megyek sehova.

Ha nem is tudok hozzászólni, újdonság azért megint van Kőrösi Dsungária körüli *úticélja* körül. Hosszú évek óta hallgatjuk azokat a keleti ujjur vagy velük szomszédos területekről való népdalokat, amelyek oly "szívfacsaróan" magyarosak... (Mert tudja a Mindenható, mi van azon sírnivaló, hogy a csorda ott legelget, valahol az — *Ordosz* mellett?)

Akit ez a téma érdekel, azoknak figyelmébe ajánlom Du Yaxiong *Rokon vonások a magyar és észak-kínai népzene között* című kitűnő munkáját.²

Kiszeli István antropológus is ugyancsak jártas e kérdésben — és hangfelvételeket készített e dalokról egy odaváló énekesnővel. Érdekesebb lesz a szentgyörgyi-ek számára is őket meghívni, mint engem.

Jegyzetek

¹ Kőrösi Csoma Sándor igazi útnakindulása, UTUNK. 1979. 25. szám. Némi módosítással Kőrösi Csoma Sándor arcképehez címmel olvasható Selyemsárhajó c. kötetem II. kiadásában, Erdélyi Híradó, Kolozsvár 1999.

² A könyvecske a Főnix Könyvek 13. számaként jelent meg, Debrecen 1998. Angolból fordította Végvári József, sorozatszerkesztő Farkas Zoltán. Néhány cím a tartalomjegyzékből: *Rokon vonások a magyar népdalok és a Kínában élő altájai népek népdalai között; Rokon vonások a magyar és ujjur népzene között; Közös vonások a magyar és han népdalokban; Közös vonások a szövegekben stb.*

KOVÁCS FERENC

Volt egy Bartalis-fa

János a héber nyelvben azt jelenti: Isten kegyelmes. Hát valóban kegyelmes volt Isten mindkét Apácán született Jánoshoz.

Bartalis János ama Csere János után született 368 évvel. De mindkettőjükre nézve természetesen volt a szülőföld: szépen délgette, felnevelte, majd megszűre küldte őket: Csere Jánost egészen Hollandiáig tanulni, Bartalis Jánost csak az orosz frontig, gyilkolni. De mindkettő hazakerült és kitérők után mindkettő a Kincses városba: Kolozsvárra. Az elsőből híres iskolaapító tudós, a másikkól pedig ugyancsak híres — versfaragó — ember lett. Míg Csere katedra után vágyott, Bartalis termőföld után, és a Dész melletti Alsókossályon kötött ki búzákat termelni, fát ültetni, szőlőt őrizni, majd megírni, hogy

Ne bántsatok.
Bartalis falun él
és kenyeret keres.
Kaszál, kapál, farag.
Csillagokat néz
és holdat vár.

Csere pedig "... amilyen szerepe van a testben a szemnek, hallgatóim, olyan szerepe van egy országban az akadémiának. És amilyen szerepe van az emberben az észnek, olyan szerepe van bármely országban a tudósoknak."

Csere Jánosnál megszületett A Magyar Encyclopaedia, Bartalisnál az Aranygyümölcsös Kosály. Azt hiszem, ma számunkra az iskolák feletti szükségesség voltáról szóló kolozsvári iskolabeköszöntő éppen annyira fontos, mint a kosályi bukolikák, amelyekről költőnk azt mondta: "Rímtelen, szalad s különös illatú, mint a réti széna."

Itt a két apácai közül (mindkettő a Házsongárdi temetőben nyugszik!) a később születettre, Bartalis Jánosra emlékezünk, aki negyedszázada, 1796. december 18-án hunyt el, 83 esztendőskorában. Engedtesse meg, hogy egy anekdotával kezdjem:

"Sok verset írt Bartalis János?"

Azt hiszem, ő maga sem tudta, mennyit, oly sokat. A Kolozsvári Rádiónál majdnem száz verse került magnószalagra. Egyszer, fent a Görögtemplom utcában, körtefája alatt, ahol veresbegymadár trillázott, azt mondta nekem:

- Azt akarom, hogy száz verssem legyen nálatok magnószalagon, az én felolvasásomban!

Az előlegezett költői ajándék után még több mint két évet élt. De a századik verssel nem jelentkezett. Azt hiszem, maga sem tudta pontosan, hány verset írt

életében. De azt tudta: 176 gyümölcsfát ültetett.

És most, valamelyik hajnalon, álmomban beszólt hozzám:

— Feri! ... hozom a századik verset!"

Kedvelt verseit mondta magnószalagra. Egy kivételével. A De különben csend van című versének elmondására jóbarátját, a szavalművész György Dénest hozta be a stúdióba, mert - szerinte - azt a verset "csak ő tudja tökéletesen átélteni és érzelmekkel feldúsítva elmondani". Itt jegyzem meg, György Dénes tanár egyike volt a Benedek Elek apó szavalcsoportjának, s a kiszállásokon Áprily Lajos, Dsida Jenő, Sipos Domokos, Reményik Sándor, Bartalis János, Szentimrei Jenő verseiből szavalt. Sok szaválata ma is megvan a Rádió Aranyzalagtárában.

Talán a költő életét kellene elmondanom itt, de azt megírta ő maga Az aki én voltam című önéletrajzi visszaemlékezéseiben. Tehát azzal folytatom, hogy számára a Vers fája szépség:

Rovom naponta —
Nekikezdve és megállva,
rovom a kusza sorokat,
Suttogom az éjbe,
hogy megszülessék a Vers,
az egyetlen, a nagy.

És mert ő maga is "rímtelen" verseknek nevezte költeményeit, többen Walt Whitman amerikai verselő utódjának mondták őt. Tévedtek. Ennek bizonyítására egy egész verset kell idéznem:

Egyszerű dalom,
mint amilyen egyszerű
a fű, a fa, a csillag,
a kő, a víz, az erdő.
És mégis összetett,
mint a fű, a fa, a csillag,
a kő, a víz, az erdő,
mint a madár dala,
Mely felébreszt álmomból
hajnalonta.

Olyan egyszerű,
tiszt és friss,
mint a forrás vize,
amelyből csermely lesz,
kis patak,
nagy folyó —
és befut a mély tengerekbe.

Itt a forma belesimul a tartalomba, és vezérelve a mondánivalótól együtt adja a Bartalis-verset.

Ezt ismerte fel Kosztolányi Dezső, akinek megküldte első verseit, s később Babits Mihály, Kassák Lajos, Szentimrei Jenő. Ez utóbbi verset is írt hozzá Jó estét Bartalis! címmel

Magam elé képzellek tágasfehér
falusi szobádban.
Enyhmeleget áraszt a kályha,

asszonyod, kicsi lányod,
jótzűen alusszák első
álmukat. Csak a sarokban
virraszt a lámpa egy keskeny
fej fölött s kinn a hideg éjben
vigyáznak fényes szemekkel
a csillagok.
Nálunk is alusznak az enyéim
a szomszéd szobában.
Istennek hála, egyikük sem
beteg. Csak én kopogok,
kopogok óskori frógépemen,
mert szavam volna veled,
János.

A szót pedig Sztánáról, a Kós Károly Varjú-varának szomszéd-ságából küldte Szentimrei Bartalisknak Alsókossályba. Mindketten falun éltek ebben az időben s talán nem véletlen, hogy mindketten a faluhoz méltó egyszerűséggel foglalmazták meg verseiket.

De azért figyelték az életet faluról is és vigyázták az emberek álmait. Még Szőlőörzésben is, írja Bartalis:

Én vagyok az éjék pásztora
és az egész világ álmára
vigyázok.

Állok a világ felett,
mint egy feltűzött vasvilla
és a világ borát őrizem.
Ha az elvesz, minden kihál
a földön.

Bartalis János helikonista volt. Részt vett az első marosvécsi találkozáson 1926-ban, s azóta, amikor itthon volt (1933 és 1941 között Magyarországon élt), mindig megjelent Kemény János hívására. Az Erdélyi Szépművés

Céh két verseskötetét is kiadta 1926-ban a Haj, rózsafa címűt Kós Károly illusztrációival, és 1930-ban Föld a párnám c. kötetét. Mint a Kemény Zsigmond Társaság tagja, részt vett annak felolvasó ülésein is elég gyakran.

Néha jelen volt a Benedek Elek szervezte felolvasó körutakon is.

1941-ben hazajön Kolozsvárra és könyvtárosi állást vállal az egyetemi könyvtárban. A második világháború után pedig az államosított Marianumba költözött Bolyai Egyetem központi könyvtárában dolgozik. Itt ismerkedtem meg vele; én a Magyar Irodalomtörténeti Intézet könyvtárosa voltam, s gyakran

cseréltünk, kölcsönöztünk egymás közt könyveket az egyes professzorok kérései szerint. Ebben az időben, 1944 után, elnémult lírája, és az ötvenes évek elején sem írt verseket. Nem volt kommunista és fűtyülni sem tudott az Internacionálé dallamára. Nem csinálta meg hirtelen a Balráát!-ot, mint sok versfaragó kollégája. Elmondta: Kosály elveszett, és az ő versíró pályája béfejeztett... Csenedesebb délutánokon, amikor szabad voltam, lementem hozzá. Sokat mesélt ekkor életéről s arról, hogy szeretné írásba foglalni életét s költői pályáját. És amikor 1955-ben, az egyetem elvégzése utáni első munkahelyemről, a Bukaresti Rádiótól hazajöttem, megjelent első "felszabadulás" utáni verseskötete Válogatott versek címmel. És benne néhány - a rendszernek szóló lelkesedő vers. Keveset írt ilyen. És nem is ez az érdekes nála. Hanem az, hogy Megjött az ősz, meg az, hogy Idő, ne fuss:

Október mély árnya
szíveomban.

Fáj a tavasz és a nyár,
ami elmúlt.
Valami rém közeledik
felém — érzem.

Kiáltani szeretnék —
Messzehangzón:
Ne még! Ne még!

Aztán megírta szép öregkori verseit. Akárcsak Arany János az Ősziéket: Vállamon őszi virágok, Alkony, Fehér havazásban:

Fejem hiába bugyolálom meleg
hősapkába-sálba.

Hiába
húzok kezemre kesztyűt,
lábamra síbakancsot,
hiába kiáltom vög
kacarászással világgá: hahó,
Hull, hull a hó... száll, száll
a fehér pernye

Szakadatlan —
Halántékom lassan bemeszeli
egy

kéz — — —
Kiss Jenő, a fiatalabb jó barát
ezt írta róla 1976. december 18-án:

"Kegyes volt hozzá a halál, s ő tisztaságával, jóságával igaz emberségével kiérdemelte ezt a kegyet. Két nemrég megjelent versének egyikében, a magvető alakját, az ő régi kosályi énjét idézve, mintegy jóslatszerűen ezt írja:

Mint egy jelenés, olyan.
Feje az égbe magasodik.
Két karja a végtelenségbe
szárnyal:

vet.
Veti a jövő évi kenyeret.

Igen, Bartalis János földi alakja már csak jelenés. De amit vetett, az termést hozott, az megmarad. Abból kenyeret sütünk, ma, holnap, holnapután, kenyeret mi, s a jövő nemzedékei."

KÁNTOR LAJOS

Kísérők

Miután a "homokóra nyakában" tett kalandozásaink után végül mégiscsak visszajutottunk a lengyel írószövetség székházába, illő, hogy további találkozásaink előtt megismerkedjünk a Johannákkal, lengyelországi védangyalainkkal. Nem tudom, őket is az angyalokról nevezték-e el, mint nagyhírű filmbeli névrokonukat, az ifjú apácafőnököt, mindenestre — sajnos — jóval kisebb kísértésnek voltunk kitéve, mint Suryn atya. Két Johannánk közül a varsói, arcának szabálytalan szépségével és intelligenciájával, egyformán megnyerte küldöttségünk valamennyi tagjának rokonszenvét; újoncként az írószövetség titkárságán, ő maga is élvezte a három nyelven, angolul, oroszul és franciául folyó ostromot, de mindenképpen ő maradt felül fiatalságával és nyelvtudásával — mind a kettőt meglehetősen távolságból irigyelhettük. Közügyi haszna ennek az emlékidézésnek nem sok, legfeljebb annyi, hogy ismételtén eszünkbe juttat egy nagy, hosszú éveken át halmozódó mulasztást: a nyelvtanulás elhanyagolását. Lengyelországban valóságos nemzeti mozgalom az idegen nyelvek különböző formákban és fokozatokban történő elsajátítása — az idegen nyelvű könyvesboltok s a nyelvkönyvek sokféleségéből ítélve ott talán nagyobb e láz, mint másutt, jóllehet az érdeklődés mindenütt fokozódik más országok kultúrája, irodalma, tudománya iránt. Az én nemzedékem s a közvetlenül előttünk járó, a szabályt erősítő kivételek ellenére, már nemigen hozhatja be a lemaradást, de talán az utánunk jövők s főképpen a gyermeink majd nyelvi nehézségek nélkül udvarolhatnak a holnapi Johannáknak. Persze, nyelvi botlásokkal, keveréknyelven is megkísérelhetjük azért a széptevést. Lehet, a wroclawi barna kis Johanna, akit szintén az írószövetségi jó sors, azaz a protokoll vezérelt hozzánk, már nem emlékszik hosszú gyaloglásunkra harmasban Sorin Titellel, a decemberi hóhullásban, én azonban — Bunuel, Bergman, Wajda-hangulatok után — szívesen őrzöm frissítő, léha vidámságunk perceit, a kedves félreértéseket, melyek Titel barátom francia-orosz és az én angol-orosz szövegemből természetesen adódtak — hozzászámítva azt, hogy barna Johannánk föltehetőleg inkább az anyai gondoskodás, semmint nyelvtudása révén lett alkalmi vezetőnk, tolmácsunk. Bár így is kellemesebb társnak bizonyult, mint a mindent unó vagy az éppen mindenbe beleszóló tolmácsfajta, amellyel oly gyakran összeakad az ember, s amely fajtából természetesen nekünk is részünk volt.

[Tolmács-élményeim legszebbikét Kínából hoztam magammal, 2000 novemberében. Ő, aki Pekingtől Senzszenig és vissza Pekingig végigkísért minket, nem tartozott a mindent unók vagy a mindenbe beleszóló fajtájába, ő egyszerűen hivatali megbízását teljesítette. (Erre még visszatérek.) Bár évekig élt Magyarországon, a magyar nyelvvel fura viszonyban volt; hogy néha megakadt a fordításban, ezen már nem csodálkoztunk, ám amikor nagyon határozottan kitartott egy-egy vélt kínai-magyar megfelelés mellett, akkor sikerült megdöbbennie. A legkedvesebb eset a mezőgazdaság és az

irodalomtudomány határterületét tudatosította bennünk: prózaírók bemutatkozása-kor folyton "növényt" emlegetett, mint kiderült, "regényt" helyett. Hiábavalónak bizonyult részünkről a szelíd helyesbítés — tíz nap múltán már mi is növénynek mondtuk a regényt.]

Ilyenkor az előtanulmányokat nem igénylő gesztusnyelv inkább lehet a közvetlen, őszinte gondolatközlés eszköze. Krakóban például, a tiszteletünkre rendezett, egyébként elég szűk körű írószövetségi fogadáson, vodka, teasütemény és kávé mellett hamar felszakadtak a gátak-gátlások, nem volt akadálya a kölcsönös megértésnek. Más városokban próbált angol nyelvű kísérleteim után gondoltam, ezúttal a némettel igyekszem boldogulni, de szomszédom, egy kedves, jó modorú, idősebb író, gyermekkönyvek szerzője, magából kikelve tiltakozott a német nyelv ellen (azelőtt ő mondta, hogy tud németül), mintha fasiszta propagandáról lett volna szó. Nem akartam feszegetni a kérdés föltehetőleg személyi vonatkozásait — kéthetes lengyelországi tartózkodás után, a behégedt sebek újabb felszaggatása nélkül, megértettem ezt az elfogultságot —, és attól kezdve felszabadultam beszélgetni angolul — többnyire tömönatokban. Nem tudom, hogyan élte volna túl ezt a tömönatos kényszert a fehérasztal túlsó oldalán ülő Jalu Kurek, a Janosik című, sok kiadást megért, terjedelmes történelmi regény és számos más prózái meg verses mű szerzője, bukaresti kollégákra emlékeztető, olaszos temperamentumával; e temperamentum mellé azonban olasz nyelvtudást is szerzett a nápolyi egyetemen, s most alkalmá volt meggyőződni róla, mennyire áll közel az olaszhoz a román nyelv. Tőle hallottuk, hogy az előző évben (1968-ban) Lengyelországban 86 (!) első kö-

Maurits Ferenc rajza

tetes költő jelent meg a különböző kiadók-nál, amiben ő nem a líra devalválódásának veszélyét emelte ki, hanem a lehetőséget, hogy ebből a nyolcvanhatból kettő-három megmaradjon a költészet számára.

A Zycie Literackie, a krakkói irodalmi hetilap szerkesztőségében korlátlan mennyiségben állt rendelkezésünkre extra minőségű lengyel vodka, s ez tolmácsunk fordítókedvét is meghozta, mégsem melege-dett úgy fel a hangulat, mint az írószövetség szűkebben mért s talán gyengébb protokoll-itala mellett. Hosszú tárgyalásztal mellé telepedtünk, sorra bemutatattuk egymást, ahogy ez itthoni vendégfogadáskor szokás (és amiből a vendég nyilván semmit sem képes megjegyezni, hiszen az arcok, műfa-jok és funkciók egy rövid találkozás után összemosódnak — bármilyen pontosan je-

gyezze az elmondottakat némelyikük), [A pontos lejegyzéshez egy rövid kiegészítés, ez a mozzanat (talán óvatosságból) kimaradt az Utazás lapjairól. Csapatunknak, az 1969-es lengyel "ösztöndíjasoknak" tagja volt egy bukaresti riporter-prózaíró is, a központi lap munkatársa. Túl nagy bizalmunk nem volt iránta, a kép teljessé viszont akkor vált, amikor a mi Traianunk egy koncerten végig jegyzett. Hogy a hangversenyterembeli hangzást vagy a másutt elhangzottakat (pótlólag) jegyezte-e le, máig sem tudom. Az eltelt harmincegyéves évben nem volt újabb találkozásunk.] s házigazdánk még figurálisan is emlékeztetett egy itthoni színikritikus szerkesztőre. A kölcsönös bemutatkozás, a gyorsan végbement akklimatizálódás után kellene következnie az eszmecserének, esetleg vitának, de a magas, szőke, sima modorú főszerkesztő-helyettestől azt halljuk (válaszként feltett kérdésünkre), hogy lapjukban "nincsenek különösebb viták", a Zycie Literackieban mindenki közöl, a strukturalizmusról nincs sem ilyen, sem olyan véleményük, de ha ez érdekelt minket, forduljunk a poznańi folyóirathoz, a Nutr-hoz, az strukturalista beállítottságú. Közben, két gyűlés szünetében, befut a hetilap főszerkesztője, koccint velünk, elfoglalja helyét az asztalfőn (melyet a színikritikus sietve átengedett!); megtudjuk róla, hogy a háború idején partizánként harcolt, most országgyűlési képviselő, rendkívül elfoglalt ember. Sűrűn koccintgatunk, mert a főszerkesztőnek ismét el kell mennie, beszélgetés közben még átnéz egy-két kéziratot, aztán az elnöklést megint a helyettese veszi át, de ő nem iszik, józansága példamutató a háborús emlékezésbe belefeledkező íróársak között. Búcsúzás előtt megkérdezzük, milyen krakkói színházi előadást ajánl a következő napokra, melyeket még itt töltünk a városban. Sajnálkozva közli, hogy a legjobb krakkói színiegyüttes éppen körúton van a Szovjetunióban. Így nemigen ajánlhat semmi érdemleges színházi láttnivalót — az érdektelenek, érdektelenek közé sorolva a Teatr Współczesny Gogol-produkcióját, Az orrt, melyre, pusztán egy kirakatban látott képek alapján (s azt sem tudva, hogy a współczesny kortársat, jelenkorit, korszerűt jelent), Sorin Titel rákérdezett.

Ugyanerről az előadásról egy utcával odább, pontosabban Krakó muzeális szépségű főterén, a Pod Jaszczurami (A szalamandrához) elnevezésű diákklubban lelkes véleményt hallunk a klub vezetőjétől. Elfogultsága érthető — gondoljuk magunkban, a hivatásos színikritika álláspontjának ismeretében —, hiszen a tegnapi amatőrök, a diákszínjátszókból lett színészek javára (vagy rovására?) írható e vállalkozás. Nem annyira az esztétikai élmény reményében, mint inkább szociográfiai érdeklődésünk kielégítéséért határozzuk meg is, hogy személyesen győződünk meg az előadás minőségéről; kíváncsiak vagyunk, milyen művészi törekvéseket képviselnek a színjátszók egy diákklubban, melynek kávéházában naponta mintegy 1500 egyetemista fordul meg, a klubtalálkozókon olyan meghívott vendégeik voltak az elmúlt években, mint például Robert Kennedy, dzsesszzene-
karuk pedig Európát képviselte a newporti fesztiválon. Nem egyszerű szórakozóhelyen járunk tehát, hanem a holnapi értelmiség egyik műhelyében.

POMOGÁTS BÉLA

Az erdélyi irodalom nevében

Még a nyolcvanas évek végén ismerkedtem meg Párizsban gróf Toldalagi Ferencel, a most ünnepelt Toldalagi-Czjzek Éva bátyjával. Akkoriban nem járhattam Erdélybe, mert egy tiltakozási akció miatt, amely a Ceausescu-kormányzatnak a magyarságot sújtó politikáját ítélte el, és a nyugati lapok és rádiók jóvoltából eljutott a nemzetközi nyilvánosság, sőt az európai kormányok madridi értekezlete elé, úgy mond "örök időkre" kitiltottak Románia területéről. Ezek az "örök idők" 1989 és 1990 fordulóján egyszeriben véget értek, és 1990 januárjában már ismét Kolozsváron és Marosvásárhelyen lehettem. Toldalagi Ferenc még korábban, mint gyakran Erdélybe látogató utazót, megkért, hogy egy alkalommal nézzem már meg a család koronai udvarházát. Erre 1990-ben nyílt alkalmam: a kis kastélyt, amelynek elődje már a 17. század első felében is állott, és amely aztán 1830 táján klasszicista stílusban épült újjá, szörnyű állapotban találtam: a községben működő kolhoz irodái és istállóit telepedtek meg falai között, igaz, félig romos állapotba azóta valamelyest javult. Toldalagi Ferencnek mindenesetre nem mertem referálni arról, amit tapasztaltam. Azt viszont örömmel meséltem el neki, hogy a Marosvásárhely főterén álló nagyszerű Toldalagi-palota, amely a 18. századi erdélyi építészeti csodálatos emléke, kitartározott állapotban fogadja a látogatót. Igaz, ebben az épületben, amely Luidor János francia származású építésznek köszönhetően lett a régi Magyarország rokokó építészeteinek egyik dísz, nem kolhoziroda, hanem a marosvásárhelyi helytörténeti múzeum található.

Mindezt kissé azért adom most elő, hogy némiképp jelezsem azt a történeti és családi hátteret, amelyből kiemelkedik Toldalagi-Czjzek Éva, akinek a *Pro cultura hungarica* emlékermet nyújtotta át a bécsi magyar nagykövetségen Barsiné Pataky Etelka a Magyar Kulturális Örökség Minisztériuma nevében. A Toldalagi család múltját (legalábbis Vajay Szabolcs professzor megállapításai szerint) a tatárjárás előtti korbá lehet visszavezetni, és a család Mária Teréziától kapott grófi rangot. Mindig Erdély közelében tevékenykedett. Nagy Iván nevezetes családtörténeti kézikönyve szerint a 17. század elején élt Toldalagi Mihály Bethlen Gábor fejedelem török portai követe, főlovászmestere és Torda vármegye főispánja volt, fia, ugyancsak Mihály mint II. Rákóczi Ferenc híve, Fogaras várába zárattott, majd egymást követők az alispánok, főispánok, főkirálybírák, a fejedelemség, illetve a gubernium főhivatalnokai.

A magyar arisztokráciát sok bírálta, még több vádaskodás érte az elmúlt évtizedekben, holott, és amit most kijelenteni szeretnék, az mindegyik az erdélyi magyar arisztokráciára vonatkozik, igen sokat tett az ország, a magyar nép és a magyar kultúra javára. A 19. században, mi-

dőn a kiegyezés után Erdély jórészt kikerült az országos politikai érdeklődés köréből, és az erdélyi magyarságnak szinte magára hagyatottan kellett a románság gazdasági és politikai előretörését szemlélnie, számos arisztokrata, például a későbbi miniszterelnök: gróf Bethlen István próbálta felhívni a figyelmet a kormányzat erdélyi mulasztásaira. A trianoni döntés után pedig ugyancsak számos erdélyi mágnás szentelte munkáját és vagyonát az erdélyi magyarság, az erdélyi magyar kultúra ügyének. Talán elegendő, ha két kiváló íróra és irodalomszervezőre: gróf Bánffy Miklórra és báró Kemény Jánosra hivatkozom. Ezek közé a nemzetileg elkötelezett és személyes áldozatokat is vállaló arisztokraták közé tartozott gróf Toldalagi Mihály is, aki az erdélyi magyar közélet reformokat kívánó és előkészítő vezetői közé lépett fel, és elsősorban az erdélyi magyarság gazdasági meg erősödését próbálta szolgálni.

Valamikor a kilencvenes évek elején meghívást kaptam Illyefalvára, egy Sepsiszentgyörgy közelében lévő kis székely községbe, ahol a falu papja: Kató Béla nagyszerű konferenciaközpontot rendezett be, az "erdélyi történelmi családok" találkozója. A transzilvanizmusról: az "erdélyi gondolat" hagyományáról tartottam előadást. Erdélyben akkor már igen kevés főúri leszármazott élt, a vendégek többsége Magyarországról, Ausztriából, Németországból, Franciaországból, sőt Kanadából érkezett. Örömmre szolgált, hogy az Erdély földjét már régen elhagyó és persze már régóta polgári életet élő férfiak és asszonyok még mindig milyen érdeklődéssel és elkötelezettséggel hajolnak az erdélyi történelem és kultúra hagyományai fölé.

Toldalagi Évának is ez a történelem és ez a kultúra a háttere, és ismereteim szerint életében, műfordítói munkásságában is szerepet kapott az erdélyi hagyomány. Az az "erdélyi gondolat", amely mindig az erdélyi magyar történelem, az erdélyi magyar kultúra európai jellegét és kötődését hirdette, és mindig nyitott volt más népek: az erdélyi népek, illetve a nyugati nemzetek kultúrája és irodalma előtt. Toldalagi-Czjzek Éva, férjével Roman Czjzekkel együtt kifejtett irodalmi tevékenysége, amely mindig arra irányult, hogy a magyar irodalom nagy értékeit (Pilisinszky János, Szilágyi Dokokos verseinek fordítása) ismerjék meg és ismerjék el a nyugati nemzetek, maga is a nagyszerű erdélyi tradíciókat követi: a kastélyépítő, könyvtárgyűjtő, kultúra-teremtő ősök hagyományait. Amkor öt közsöntjük, kissé ezeknek a hagyományoknak és magának Erdélynek a nevében is fejet hajtunk előtte. Engedjék meg, hogy ezt a főhajtást most egy olyan irodalomtörténetíró tegye meg, akinek életét hosszú évtizedek óta az erdélyi magyar irodalom értékeinek gondozása tölti be.

FARAGÓ JÓZSEF

Születésnapomra*

Tisztelt Kollégáim, kedves Barátaim,

Életemben először és minden bizonnyal utoljára történik, hogy születésnapomat egy hazai román intézményben ünnepeljük. Ez a kis családi ünnepség azonban nem véletlen. Miként ismeretes, 1949-től alapító tagja vagyok a mai akadémiai Folklór Archivumnak; itt szolgáltam folklórtudományunk ügyét megszakítás nélkül 1985-ös nyugdíjazásomig, azóta pedig, az Archivum vezetőségének jóvoltából, mivel kis lakásomban nincs semmiféle lehetőségem a tudományos munkára, minden nap megjelenek az Archivumban, mintha ma is aktív tagja volnék - de tanácsadó professzorként is aktívnak érzem magam.

Más szóval több mint ötven évem át második otthonom volt és ma is az az Archivum, kollégáktól és barátoktól körülveve, kedvező körülményeket biztosítva a mindennapi élethez és a tudományos munkához.

Hangsúlyozni szeretném, hogy ez a kedvező légkör lényegesen hozzájárult azoknak az eredményeimnek a megvalósításához, amelyeket számos nemzetközi tudományos fórum értékelte Franciaországtól kezdve Finnországon és Svájcban át Magyarorszáig. Nyomatásban megjelent közleményeimnek bibliográfiája hétszázötven címet tartalmaz, ezeknek mintegy tíz százaléka önálló kötet, majd folytatólag szaktanulmányok és cikkek egészen a népszerűsítő íráskorig. Nagyon jól tudom, hogy a tudományos alkotást nem lehet singgel mérni, de azt is tudom, hogy nagyon kevés magyar és nem-magyar kortársam jutott mennyiségileg hasonló eredményre.

Most pedig egy fontos ponthoz értem. Magyar nemzetiségű vagyok és magyar folklórta, de születésemtől máig román állampolgár egy román országban, román lakosság körében. Így számomra magától értetődő, hogy amennyiben a magyar folklórban kívül egy más nép folklórja is foglalkoztat, ez a folklór valamennyi másnál előbb a román, nemcsak mint tudományos, hanem mint baráti feladata is egy romániai magyar szakembernek. A fentiekből logikusan adódott, hogy — magyar munkám közben — napjainkig száznál több tanulmányt és cikket írtam magyar nyelven a román folklórról és a magyar-román folklórkapcsolatokról. Szabadon megemlítenem, hogy nem létezett és nem létezik egy magyar szakember sem, aki ilyen intenzíven foglalkozott volna a román folklórral azért, hogy a magyar olvasóknak bemutassa. Sőt sehol nem volt és nincs egy olyan szakember, aki hasonló mértékben népszerűsítette volna a román folklórt egy más nyelven.

De még tovább megyek: tizenkét kötetnyi román népballadát, kolindát, lírai dalt és népmesét közöltem magyar nyelven. A több mint félezer népi alkotást a román gyűjteményekből én válogattam ki

fordítás céljára, a fordítókat segítetttem nyelvi kérdésekben, mindenik kötet számára bevezető tanulmányt vagy utószót írtam, valamint jegyzeteket és bibliográfiát állítottam össze. Én vagyok az egyedüli a földön, aki ennyi román folklórkötetet adott ki egy más nyelven való népszerűsítésre.

Ez az én politikai munkásságom a magyar-román barátság érdekében, nem ünnepi szónoklatokkal, hanem mindennapi tudományos munkával.

Tisztelt Kollégák és kedves Barátaim, valószínűleg nem tudták és nem tartották számon, hogy körükben egy világbajnok él és dolgozik; nem a sportban, hanem a román folklór dícséretében és népszerűsítésében.

Sajnálatos, de nem csoda, hogy a fentiekre nem szereztek tudomást, de sokkal feltűnőbb csoda számomra, hogy szülőországomban életművem soha semmiféle illetékes intézménytől nem kapott egy kitüntetést vagy egy díjat, sőt még egy dicséretet sem.

Ez a helyzet adta az ötletet, hogy vajon életem végén nem lehetnék-e a Román Akadémia tiszteleti tagja, mint ahogy tizenhét éve a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja vagyok. Dr. Ion Cuceu igazgató úr azonnal felkarolta ezt az óhajomat, de a legelső lépés után megtudta, hogy az új szabályozás szerint az akadémiai címet nem azoknak a száma szerint adományozzák, akik ezt megérdemelnék, hanem előre megtervezik: így ma az Akadémiának egyetlen betöltetlen tiszteleti tagsági helye van. Megértettem és elfogadtam, hogy Cuceu úr rögtön lemondott a következő lépésről, hiszen arra az egyetlen helyre bizonnyal tucatnyi érdemes román jelölt van, akik között én nem lehetek az első. Holott szerény, de határozott véleményem szerint a magyar lakosságnak, amely az ország hét százalékát képviseli, arányosan fenn kellene tartani és biztosítani néhány helyet akadémikusok számára.

Ilyen szabályozás közepette én sohasem lehetek román akadémikus, és halálomig boldog vagyok magyar akadémikusként. Megjegyzem itt, hogy nem a legmagasabb romániai kommunista politikai fórumtól, hanem személyesen az ország legmagasabb kommunista politikai-tudományos személyiségétől (akinek nevét most nem akarom idézni) kapta annak idején a Magyar Tudományos Akadémia a beleegyezést (mondják engedélyt?), hogy tagjai közé választasson. Pedig soha nem voltam párttag.

Hiú reményeim helyett örömmre szolgált, hogy felvillantam román folklóriskai munkásságomat a román kollégák és barátok között. Az ő tiszteletük számomra éppoly értékes, mint egy kitüntetés, és boldog leszek, ha még minél több évet élhetek az ő baráti körükben.

Nagyon szépen köszönöm a születésnapomra rendezett ünnepséget.

*Elhangzott román nyelven 2002. február 4-én a kolozsvári Folklór Archivumban a 80. születésnapomra rendezett házi ünnepségen.

KÓDEX —

Az auschwitzi jegyzőkönyvek

Sajnálatos tájékoztatásról árulkodik Robert Graham jazzsüita történész *La Stampa*-beli interjúja. Téves megállapításait lapjuk augusztus 26-ai száma *Auschwitzről senki nem tudott* címmel még meg is toldja.

Az auschwitzi jegyzőkönyvek, amelyekben két megszökött szlovák zsidó mérnök 1944 áprilisában pontos jelentést adott a haláltáborról, szerinte csak 1944 októberében jutottak el a Vatikánba.

Ezzel szemben az igazság a következő: az auschwitzi jegyzőkönyveket a Magyar Függetlenségi Mozgalom nevű ellenállási szervezet egyik vezetője, Soos Géza még áprilisban megszerezte, majd lefordította, és eljuttatta a papi fejedelmekhez, a kormányzóhoz és a külképviseletek közül legalábbis a svájcihoz (Szenes Sándor: *Befejezetlen múlt*. Budapest, 1986, 53).

Az interjúban szó van XII. Piusnak a kormányzóhoz írott júniusi táviratáról is. Graham szerint ezt nem a jegyzőkönyvek ismeretében küldték el. Pedig alighanem így volt. Ezzel kapcsolatban igen fontos a kronológiai sorrend ismerete is. Szenes említett kítűnő műve két koronatanú egybehangzó állítására hivatkozva írja, hogy "1944. május végén vagy június elején jutott el a jegyzőkönyv Horthy Miklóshoz". Pár nap múlva zajlott le a normandiai partraszállás, amely a Magyarországot megszálló német csapatok zömének Nyugatra irányítását vonta maga után. Június 20-a után a kormányzó már fel tudott lépni a deportálásokról felfüggesztése érdekében.

Június 26-ra hívta össze a koronatanácsot, amin az elhurcolások leállítását és a két náci államtitkár, Baky és Endre eltávolítását követelte. A pápa távirata ugyan előző nap már megérkezett, viszont a koronatanács ülését már napokkal előbb a fenti céllal kitűzték. Még kevésbé befolyásolhatta Horthy döntését Hull amerikai külügyminiszter június 27-i és a svéd király június 30-i közbenjárása. (Ben-Tov: *Holocaust. A Nemzetközi Vöröskereszt és a magyar zsidóság a II. világháború alatt*. Duna-könyv, 1922.)

Június 26-a után a deportálásokat leállították, Bakyék puccskísérletét a budapesti zsidóság deportálására a Kossorús-féle akcióval Horthy megakadályozta, ezek után Bakynak és Endrének le kellett mondania, s végül a kormányzó az Eichmann-kommandót is kiutasította.

Robert Graham tehát téved, amikor azt állítja, hogy a pápa nem a szlovákok által összeállított dokumentum ismeretében táviratozott Horthynak. A Soos-féle akció nyomán a pápának júniusban már szintén a kezében kellett lennie a jegyzőkönyvnek.

CSICSERI-RÓRAY ISTVÁN (Új Magyarország, 1996. szeptember 4.)

—INDEX

REFLEXIÓK 36.

"Selected works"

Válogatott művek!

Manapság mindenütt "olvasható" ez a csábító felirat, ahol CD lemezeket árúsítanak. Az "olvasható" szót idézőjelbe tettem, hiszen láthatatlanul van jelen mindenütt, csak végső esetben jelenik meg valóságosan is. Elég a lemezek hosszú sorára pillantani: válogatott zeneszerzők sora áll a polcokon, pultokon. Még véletlenül sem tévedhet be IDEGEN. Honegger jut eszembe, aki már a 20. század elején szomorúan regisztrálta a hangversenyeket "elmozdulásait" a válogatott művek felé. Az eladhatóság a művészi érték fölé emelkedett. Száz év alatt csak romlott ez a helyzet: az új művek előtt sorra bezárultak az utolsó kiskapuk is. A lemezgyártás még szorosabbra vonta a bűvös zárlatot az ELADHATÓ művek köré. Így nem csoda, hogy a lemezek zöme válogatás, mégpedig szigorú kiválasztás eredményeként kerül a vásárló kezébe. A legjobb, a legismertebb, a legnépszerűbb felírások tarkítják a lemezborítókat. A szakember kissé vonakodva nyúl e lemezek után. Nem véletlenül, már többször megfigyeltette figyelmetlensége árát. Magam is közéjük tartozom. Mendelssohn *Szentivánéji álom* kísérezenejét kerestem a "kiállított" lemezek között. Nem kellett sokáig böngészni a lemezhalmozban: sejtettem, hogy ez a gyönyörű zene a válogatások közé az elsők között kerül be. Annál nagyobb volt odahaza a csalatkozásom, amikor észrevettem, a szvitből éppen a számomra legkedvesebb rész, a *nyitány* hiányzik. Nagyön bosszankodtam! Miért éppen ezt "válogatták ki" a sorozatból a lemez összeállítói? Miért nem tetszett nekik ez a részlet? Rejtély! Nincs rá válasz. És ismét el kellett indulnom, hogy most már egy teljes felvételt vásároljak. De! Megtanultam a leckét: nagyon oda kell figyelni, hogy mit is vásárol az ember manapság. Így sok kelepcebe nem sétáltam be önként. Hiába írták fel a lemezre — ha kell, ha nem, hogy: CLASSIC, MAGIC TALENT és a többi hasonló "mágnes-szót", már én is válogattam.

Nemrégiben Debussy arcképére figyeltem fel lemezvásárlás közben. Ritkán jelenik meg

zenéje a széles eladhatóság megmértetett listáján. CLASSICAL SPECTACULAR olvasom a nagybetűvel szedett csalogatót. Ahhoz, hogy a lemez tartalmát is elolvashassam, még szemüveget is kellett hogy cseréljek: hadd lám, mit kínál a lemezközreadó? És íme három rövid zongoradarab — a legeslegnépszerűbbek közül: *Clair De Lune* (a *De* nagybetűvel!), *The Girl With The Flaxen Hair* (hadd bővítsük angol nyelvtudásunkat) és *Gollivog's Cake Walk*. Hát ennyi volna Debussy zongoramuzsikájából, ami elérhet a széles hallgatóközönséghez? Vagy ez a lemez *fővonala*, amihez kapcsoltsunk hozzá a kiadó a gyönyörű *L'Après-midi d'un Faune-t* (a feliratban minden egyes szó nagybetűvel írva, pl.: D'Une), a *La Mer* és a három *Nocturnes*-ből a *Felhőket*. Vajon milyen szempont szerint szűrték ki a három *Nocturn* másik két darabját? Úgy gondolták, hogy ha a csodás szépségű *ünnepek* (a sorozat 2. darabja) ott marad véletlenül a lemezen (hiszen hely még lett volna számára), akkor a vásárló már nem veszi meg az ÁRUT?

A művek szép előadásban, jó felvételen szólalnak meg. Ez végül is kárpótol az utolsó mű "töredékes" voltáért. De elárulom, hogy hazáig izgultam, hogy a *La Mer* három tétele a lemezen van-e? A szűkszavú lemezborító, se elől, se hátul erről nem ad információt.

Elgondolkoztam azon, hogy e CD kézzel tapintható valóságában mit is kaptam? Értékítéletet? Valami előzetest Debussy népszerűsítésére? Vagy egyszerűen: egy "lényegre" zsugorított végső kivonatot Debussy életművéből? Szeretném hinni, hogy CSAK VÉLETLEN AZ EGÉSZ. Holnap másként lesz. Megváltozik a világ. És nemcsak a zeneértők szűk köre számára jelent vonzást Debussy életműve. De az ösztönöm azt súgja, hogy a válogatás — kereskedelmi, művészi — könyörtelenül halad a maga útján, és a kereskedelmi szempont mindinkább elfedi a művészt. Vajon mennyi marad száz év múlva a 20. század zenéjéből?

TERÉNYI EDE

HOL-

A Magyar Könyvklub kiadásában megjelent Orbán János Dénes *Anna egy pesti bárban* című gyűjteményes verskötete.

Az Erdélyi Híradó Előretolt Helyőrség sorozatának új könyvei: Mikó András *A meg nem írt regény* (posztumusz kiadás); Kudelász Nöbel *Meg az élet haza*.

Magyar Művészetért díjban részesült mások mellett Gyurkovics Tibor és (posztumusz) Hamvas Béla. Az ünnepségre a Károlyi Palotában került sor.

A Magyar Köztársasági Érdemrend Kézkeresztje kitüntetés adományozta a 70 éves Gyurkovics Tibornak Mádl Ferenc köztársasági elnök.

A Péterfi Vilmos irodalmi díjat Lászlóffy Csaba és Varga Domokos érdemelte ki, a magyarság, valamint Európa történelmi értékrendjét sokoldalúan kifejező életművéért.

Majoros Sándor és Tandori Dezső ve-

hette át mások mellett a *Mozgó Világ* nívódíját a *Kossuth Klubban*.

A *Tekintet Alapítvány* díját Beke Györgynek és Pünköszt Árpádnak ítelték oda. Munkásságukat Csák Gyula és Ördög Szilveszter méltatta a *Taverna Oktatási Alapítvány* székházában rendezett ünnepségen.

Az 1988-ban alapított *Berzsenyi-díj* 2001. évi jutalmazottai Karay Lajos költő (Keszthely) és Sente Imre költő, műfordító (Svédország). Az ünnepségre a *Rátkai Klub*-ban került sor, ahol Varga István mondott köszöntőt. A díjazottakat Albert Zsuzsa és Pete György méltatta.

A Magyar Örökség Aranykönyvébe mások mellett Bánffy Miklós, Babits Mihály és Fülep Lajos nevét is bejegyezték az *Országos Széchényi Könyvtárban*. Fekete Gyula író felelősségtudata és jövőépítő közirói tevékenysége alapján érdemelte ki a *Magyar Örökség* díjat.

A 2001. évi lengyel üzleti Oscar-díjat Göncz Árpádnak ítelték oda a kelet-közép-európai államok politikai és gazdasági kö-

zösségének építésében szerzett kimagasló érdemeiért.

A *Balassi Bálint emlékkardot* Farkas Árpádnak és Ernesto Rodrigues portugál költőnek ítelték az idén. A díjkiosztó ünnepségre február 14-én, Bálint-napon került sor.

Nyolcvanéves korában elhunyt Bába Mihály író, műfordító.

Ember Mária író, műfordító, újságíró 71 éves korában elhunyt. Az írószövetség nevében Pomogáts Béla mondott búcsúbeszédet.

Simon Andor költő születésének 100. évfordulója alkalmából emléktábla-avató ünnepséget rendezett a *Petőfi Irodalmi Múzeum*. Beszédet mondott Tóbiás Áron.

Köteles Pál halálának 10. évfordulója alkalmából emlékestet rendezett az *Erdélyi Magyarsáért Alapítvány* és az *Erdélyi Magyarság szerkesztősége* a *Magyarok Házában*.

Nagy Gáspár *Amíg fölragyog a jászol* című verseskötetét mutatták be az esztergomi *Keresztény Múzeumban*.

Európainak lenni címmel Márai Sándor műveiből készült összeállítás a *Korona Pódiumon*.

Wass Albert születésének évfordulója alkalmából irodalmi estre került sor a csömöri *Petőfi Sándor Művelődési Házban*.

-MI

Légy erős!

Helyes megfejtés esetén a rejtvény fősoraiban H. W. Longfellow gondolatát találja.

VÍZSZINTES

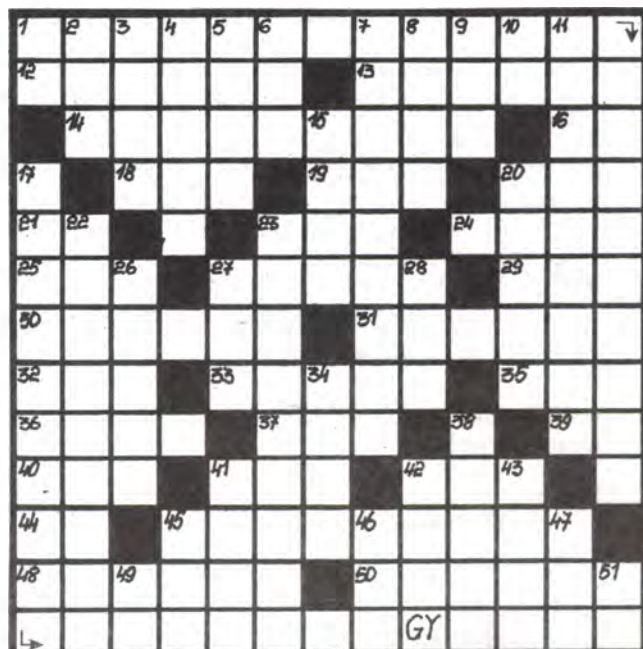
1. A *gondolat első része*. 12. Fogadószoba. 13. Értékes ásványok tárolására használt vasszekrény. 14. Morzsát az asztal abba a sarkába gyűjtő. 16. Germánium vegyjele. 18. Palindrom férfinév. 19. Atlaszlapok! 20. Kezdődik az évnýtő! 21. A zoo bejárata! 23. Ír terrorszervezet. 24. Iráni lovas nép volt. 25. Becézett Edina. 27. Mutogatva beszélő. 29. Páratlan telek! 30. Orosz női név. 31. A szóban forgó személy. 32. Vanádium, kén és trícium vegyjele. 33. Sörgyáráról ismert hazai város. 35. Nyakmelegítő. 36. Kerek szám. 37. Páratlanul sárga! 39. Féltést! 40. ...Haag, Hága honi neve. 41. Sajnálja tettét. 42. Baszk terror-szervezet. 44. Silbak. 45. Kérést megíró. 48. Megszidó (bizalmas). 50. Közösségből elmaró.

FÜGGŐLEGES

1. Szintén. 2. Veszélyes fegyver! 3. ...in Romania. 4. Bolti alkalmazott. 5. Londoni rózsa! 6. Deutérium és neon vegyjele. 7. Szántóeszköz. 8. Színpadi táncosnő. 9. Részben koromsötét! 10. Zamat. 11. Levegőváltóztatás. 15. Brazil tagállam. 17. A *gondolat második, befejező része*. 20. Koros. 22. Arra a helyre csavaroz. 23. Mátyás, az... 26. Ezen a helyen (népies). 27. Ásatni kezd! 28. Joskar..., Mariföld fővárosa. 34. Szavazódoboz. 38. Állam, angolul. 41. Ital gyümölcsdarabokkal. 42. Ezen a másik módon. 43. Égszínkék. 45. Szögmérték. 46. Részben elképed! 47. Páratlan orrtő! 49. Magad. 51. Orvosi csont.

A *HELIKON* 4. számában közölt *Erőviszonyok* című rejtvény megfejtése: A *szavazógolyó erősebb, mint a pus-kagolyó*.

BOTH LÁSZLÓ

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószerkesztő
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtológépes tirdelés: NAGY MARIA; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245. Telefon: 132309, Fax: 132096

A *HELIKON* alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288